

PRISTOPI INFORMIRANJA IN SVETOVANJA ZA GLUHE IN NAGLUŠNE ODRASLE V SVETOVALNI DEJAVNOSTI V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH, KI SE IZVAJA KOT JAVNA SLUŽBA

Ljubljana, Andragoški center Slovenije, 2023

Naslov naloge v LDN ACS 2023: Razvijanje novih oziroma posodabljanje obstoječih pristopov informiranja in svetovanja za odrasle GN o možnostih izobraževanja in učenja pred vključitvijo v izobraževanje, med potekom in ob koncu izobraževanja

Naročnik: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje (skrbnica: Barbara Kresal Sterniša)

Financer: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

Vodja naloge: mag. Tanja Vilič Klenovšek

Avtorici: mag. Tanja Vilič Klenovšek in dr. Irena Lesar

Ustanova: Andragoški center Slovenije, december 2023

Gradivo ni lektorsko pregledano.

KAZALO

1. UVOD (mag. Tanja Vilič Klenovšek)	4
2. ZAGOTAVLJANJE DOSTOPA DO KAKOVOSTNEGA IZOBRAŽEVANJA IN SVETOVANJA DRUŽBENO MARGINALIZIRANIM IN/ALI NEPRIVILIGIRANIM ODRASLIM (dr. Irena Lesar).....	6
3. ZNAČILNOSTI IN POTREBE GLUHIH IN NAGLUŠNIH ODRASLIH ZA VKLJUČEVANJE V IZOBRAŽEVANJE IN SVETOVANJE (mag. Tanja Vilič Klenovšek)	16
4. VLOGA SVETOVALNE DEJAVNOSTI V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH ZA VEČJE VKLJUČEVANJE GLUHIH IN NAGLUŠNIH ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJE IN UČENJE (mag. Tanja Vilič Klenovšek)	40
5. PRISTOPI INFORMIRANJA IN SVETOVANJA ZA GLUHE IN NAGLUŠNE ODRASLE V SVETOVALNI DEJAVNOSTI V IO, KI SE IZVAJA KOT JAVNA SLUŽBA (mag. Tanja Vilič Klenovšek).....	55
6. ZAKLJUČEK	64
7. LITERATURA IN VIRI	65
8. PRILOGE	69

1. UVOD (mag. Tanja Vilič Klenovšek)

V tem strokovnem gradivu posebno pozornost namenjamo skupini gluhih in naglušnih odraslih¹ z vidika zagotavljanja večje dostopnosti in vključenosti v svetovanje pred, med in po izobraževanju. S ciljem, da gluhe in naglušne odrasle z informiranjem in svetovanjem spodbudimo in podpremo k večji vključenosti v formalno in neformalno izobraževanje odraslih (v nadaljevanju IO) ter tudi k večji uspešnosti in učinkovitosti na poti izobraževanja in učenja ter razvoja kariere.

V pričujočem gradivu, ki je namenjeno svetovalcem, ki delujejo v svetovalni dejavnosti v IO, ki se v skladu z Zakonom o izobraževanju odraslih – ZIO-1 (2018) od leta 2021 naprej izvaja kot javna služba v praksi v 35 javnih izobraževalnih organizacijah, so predlagani in opisani pristopi informiranja in svetovanja, za katere želimo, da bodo prispevali k večji vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v vseživljenjsko učenje, katerega del je tudi vodenje in načrtovanje (delovnih in življenjskih) karier. V letu 2024 jih bodo svetovalci preizkusili tudi v praksi.

Gradivo je pripravljeno v okviru naloge na Andragoškem centru Slovenije Razvijanje novih oziroma posodabljanje obstoječih pristopov informiranja in svetovanja za odrasle gluhe in naglušne o možnostih izobraževanja in učenja pred vključitvijo v izobraževanje, med potekom in ob koncu izobraževanja, ki jo financira Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje (v nadaljevanju MVI). Naloga je del širših prizadevanj in aktivnosti MVI² za večjo vključenost otrok, mladih in odraslih v izobraževanje in učenje. Saj podatki kažejo, da so gluhe in naglušne osebe nizko vključene v formalno in neformalno izobraževanje, posledično je med gluhimi na naglušnimi nizka stopnja izobraženosti.

Statističnih podatkov o izobrazbeni sestavi gluhih in naglušnih odraslih ni. So pa dostopni podatki Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije za leto 2010. Po teh podatkih je imelo 32 % gluhih zaključeno največ osnovno šolo, 57 % poklicno šolo, 10 % gluhih štiriletno srednješolsko izobrazbo in le 1 % višjo ali visoko izobrazbo. Primerjava podatkov o izobrazbeni sestavi gluhih in naglušnih z ostalimi invalidnimi skupinami je pokazala, da je le ta med najnižjimi pri gluhih in naglušnih (Mirčeva in Macur, 2023, str. 7).

¹ Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika – ZUSZJ (Uradni list RS, št. 96/02) gluho osebo opredeljuje kot osebo, ki je povsem brez sluha, oziroma osebo, ki zaradi težjega sporazumevanja uporablja znakovni jezik kot svoj prvi sporazumevalni jezik (3.člen). Po oceni Zveze društev za gluhe in naglušnih Slovenije – ZDGNS je v Sloveniji okrog 1.500 gluhih oseb, od teh jih je okoli 1.000 uporabnikov slovenskega znakovnega jezika kot prvega jezika (Vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>).

² Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje je v letih 2022 in 2023 vodilo projekt Umestitev slovenskega znakovnega jezika v šolski sistem.

Zato z vidika potreb gluhih in naglušnih odraslih ocenjujemo, da so potrebe tako po vključevanju v formalno izobraževanje (za dvig izobrazbene ravni od že dosežene), kot v neformalno izobraževanje, saj slednje pomembno prispeva k razvijanju in posodabljanju kompetenc, ki jih človek potrebuje v hitro se spreminjajočih se sodobnih družbah. Tako na področju razvoja in nadgradnje osmih ključnih kompetenc, opredeljenih na ravni Evropske skupnosti (1-pismenost, 2-večjezičnost, 3-matematična, naravoslovna, tehniška in inženirska kompetenca, 4-digitalna kompetenca, 5-osebna, družbena in učna kompetenca, 6-državljska kompetenca, 7-podjetnostna kompetenca, 8-kulturna zavest in izražanje) (2018), kot tudi poklicnih kompetenc, ki jih zahteva spreminjajoči se svet dela. Širok nabor vsebin, ki jih potrebuje odrasel v sodobnem svetu opredeljuje tudi aktualna Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022-2030 (ReNPIO22-30, 2022), kar predstavljamo tudi v tem gradivu.

K večji vključenosti zagotovo lahko prispeva inkluzivni pristop vključevanja gluhih in naglušnih odraslih kot ene od opredeljenih ranljivih skupin odraslih, zato smo v tem gradivu namenili posebno pozornost tudi strokovnim usmeritvam za inkluzivno delovanje svetovalcev v izobraževanju odraslih.

V gradivu smo predstavili tudi značilnosti in potrebe gluhih in naglušnih odraslih za svetovanje in izobraževanje ter kako se na te potrebe lahko odzivajo svetovalci v svetovalni dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba. Izhodišče opisanih pristopov svetovanja za gluhe in naglušne odrasle je vsebina in način organiziranosti svetovalne dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba, med katerimi je še posebej pomembno vzpostavljeno partnerstvo različnih organizacij v strateških svetih, pogoji za delovanje ter tudi ustrezna usposobljenost svetovalcev za svetovalno delo z gluhihimi in naglušnimi odraslimi.

2. ZAGOTAVLJANJE DOSTOPA DO KAKOVOSTNEGA IZOBRAŽEVANJA IN SVETOVANJA DRUŽBENO MARGINALIZIRANIM IN/ALI NEPRIVILIGIRANIM ODRASLIM (dr. Irena Lesar)

1.1. Uvod

Vprašanje dostopa do izobraževanja kot temeljne družbene dobrine je kljub nekaterim zakonskim (npr. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 2007) in strokovnim priporočilom (npr. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju, 2011) pri nas še vedno aktualno. Zakaj je temu tako?

Enega od razlogov lahko iščemo v dejstvu, da institucije, ki se v državi ukvarjajo z oblikovanjem programov izobraževanja, pri tem praviloma odgovarjajo na potrebe večine prebivalstva kot tudi politično močnejših družbenih skupin oz. pomembnejših panog in tako (ne)hote spregledajo manjšino. To v zgodovini poznano in dolgo časa uveljavljeno merilo presojanja pravičnosti družbe – t. i. utilitarizem, katerega moto je »največje dobro največjega števila ljudi« (Kymlicka, 2005, str. 16) –, je v drugi polovici prejšnjega stoletja zasenčil John Rawls s konceptom socialne pravičnosti. Svojo teorijo, ki je temelj vzgojno-izobraževalne dejavnosti v Republiki Sloveniji (Bela knjiga, 2011, str. 47), je zastavil na zahtevi, da morajo biti »vse primarne družbene dobrine – svoboda in možnosti, dohodki in bogastvo ter podlaga samospoštovanja – [...] razdeljeni enako, razen če neenaka razdelitev ene ali vseh dobrin ni v prid tistim v najneugodnejšem položaju« (Rawls, 1999, str. 54). Neenakosti so torej dovoljene, »če *izboljšajo* moj enaki začetni delež, niso pa dovoljene, če kakor pri utilitarizmu *posežejo* po mojem pravičnem deležu« (Rawls, 1971 v Kymlicka, 2005, str. 93–94).

V izobraževanju kot socialni dobrini bi sklicujoči se na Rawlsovo teorijo poleg *načela poštene enakosti možnosti* morali upoštevati tudi *načelo difference* (Rawls, 1999, str. 53), kar pomeni, da bi pri načrtovanju in izvajanju izobraževalnih programov morali premisliti, katere neenakosti 'obravnave' prinašajo korist tistim, ki so v najslabšem položaju v družbi (Rawls, 1999, str. 86–87). Konkretnije to pomeni, da bi pri načrtovanju programov izobraževanja in svetovanja morali najprej proučiti, česa posameznim družbeno marginaliziranim in/ali nepriviligiranim skupinam 'primanjkuje' oz. če se učijo drugače kot večina. Nato pa tem skupinam omogočiti več neke dobrine oz. drugačno izvedbo, in sicer bodisi pred vstopom v izobraževalne programe (npr. osebam, ki ne razumejo slovensko, omogočiti najprej učenje slovenskega jezika) ali pa pri izvajanju programov (npr. gluhim osebam, ki za sporazumevanje uporabljajo znakovni jezik, zagotoviti tolmača), da na ta način dosežemo enakost možnosti.

Cilj distributivnega pogleda na socialno pravičnost je namreč proporcionalna zastopanost marginaliziranih skupin bodisi v dostopnosti in participaciji, pa tudi v dosežkih na različnih ravneh izobraževanja. Povečan delež dostopa marginaliziranih in/ali nepriviligiranih skupin do najvišjih stopenj izobraževanja, do najprestižnejših univerz in delovnih mest se večinoma interpretira, da je s tem dosežena enakost (Lynch in Lodge, 2002, str. 7–8). Kar na nek način pomeni, da se v distributivnem pogledu na socialno pravičnost ne prepričuje in nagovarja obstoječe družbene stratifikacije, pač pa se jo sprejema kot nespremenljivo dejstvo (npr. delež populacije, ki se sooča z revščino) ali celo kot individualno odgovornost.

Čeprav se upoštevanje Rawlsovih načel morda zdi dovolj domišljen način zagotavljanja pravičnosti, pa ima t. i. distributivni pogled na pravičnost številne omejitve. Če izpostavimo nekatere, najbolj ključne za našo razpravo (več o tem v Lesar, 2018; Peček in Lesar, 2006):

- iskanje rešitev konkretnim posameznikom ali skupinam v izobraževanju je prepuščeno bolj ali manj angažiranim strokovnjakom_injam in v proces praviloma niso vključeni (potencialni_e) udeleženci_ke programov izobraževanja;
- zanemarjanje skupnosti kot pogostega vira nepravičnosti oz. izhajanje iz posameznika, ki je izhodišče Rawlsove teorije socialne pravičnosti – na ta način mnogi razlogi nepravičnosti niso naslovljeni;
- ravnodušnost in nekritičnost do samega (vzgojno)izobraževalnega procesa, ki je neredko nepravičen, bodisi zaradi netematiziranja hierarhičnih odnosov med udeleženci_kami in izvajalci_kami programov kot tudi zaradi vsebin izobraževanja, ki praviloma izhajajo iz dominantnih kultur.

Ne glede na to, da je Rawls pomembno prispeval k drugačnemu koncipiranju pravičnosti, lahko na podlagi predstavljenega zaključimo, da tudi njegove rešitve zadovoljivo ne nagovorijo problema (ohranjanja) večinskih in manjšinskih družbenih skupin, torej ne presežejo v uvodu predstavljenega problema.

1.2. Celovitejši pogled na razloge neenakostim in nepravičnostim v družbi

Predstavniki_ce kritične teorije in feminizma so bili ključni_e akterji_ke pri premiku razprave o enakosti izven vprašanja distribucije, pa tudi izven liberalizma (Lynch, 2000, str. 92). Argumentirali so koncept enakosti pogojev, ki temelji na enakopravnem spoštovanju v organizaciji in izvajanju izobraževanja. Poudarjajo, da v distributivni tradiciji vprašanje drugačnosti in statusa, pa tudi problemi moči in dominance niso dojeti kot generativni, torej kot pomembni razlogi družbenim nepravičnostim. Zaradi tega so institucionalni konteksti neenakosti moči in nepripoznanja pogosto spregledani, čeprav so prav ti lahko podlaga neenakosti v ekonomskih odnosih. Pa vendar ne za

vse, saj so *nekateri neenakosti zgolj statusno* in ne ekonomsko *generirane* (npr. nedominantna spolna usmerjenost zdravnik), zato so lahko rešljive le prek statusno vezanih iniciativ v socialno-kulturni realnosti (Fraser, 1995, 2000). V programih izobraževanja in svetovanja bi bilo zato nujno treba razvijati zmožnosti razumevanja in vrednotenja različnih koncepcij življenja in družb ter soočenja z različnimi predstavami dobrega življenja znotraj raznolikih skupnosti, ki bi prispevale k spoštljivemu sobivanju in vrednotenju pripadnikov različnih skupnosti.

Neredko pa so *neenakosti generirane z družbeno (ne)močjo* (npr. delodajalci vs. delavci, večinsko prebivalstvo vs. begunci zaradi vojnih grozot), kjer pa je bistveno, da so družbeno podrejene in/ali zatirane skupine vključene v vse faze izobraževanja kot enakovredni partnerji. Dialoški odnos je pri tem ključen (Freire, 1972), predvsem zaradi nevarnosti, ki so inherentne katerikoli procesom zagotavljanja enakosti, saj neredko postane podrejena in/ali zatirana skupina *objekt* dobrodelnosti ali *raziskovalni interes* akademikov (Lynch, 2000, str. 100).

Lynch, Baker in Lyons (2009, str. 37–38) pa tem trem hierarhijam v družbi – ekonomski, statusni in politični – dodajajo še eno, t. i. *emocionalno hierarhijo*. Ljubezen, skrb in solidarnost predstavljajo skupino različnih, a hkrati tudi podobnih odnosov, ki so pomembni na individualni ravni (vsi imamo potrebo in sposobnost za intimnost, navezanost in skrbne odnose), pa tudi za doseganje širokega spektra kulturnih, ekonomskih, političnih in (vzgojno)izobraževalnih ciljev. Vsi ljudje imamo v različnih obdobjih življenja potrebo, da za nas nekdo skrbi (npr. zaradi bolezni, poškodb, ranljivosti ali starosti), najbolj očitna pa je naša odvisnost, ko smo (bili) otroci. Skrb za odvisne člane družbe je praviloma 'ženska' skrb, tako v zasebni sferi kot tudi v javnih institucijah (npr. visok delež žensk, zaposlenih kot negovalke ali medicinske sestre v bolnišnicah in domovih za ostarele, v vrtcih) (Lynch, Baker in Lyons, 2009; Novice, Evropski parlament, 2022).

Slika 1: Koncept pravičnosti 4 R-ji

Vprašanje zagotavljanja pravičnosti v izobraževanju in svetovanju je torej večdimenzionalno, saj *posameznikovo življenje ne opredeljuje le ekonomska* (bogati – revni) *in statusna hierarhija v družbi* (pripadnost dominantni oz. manjšinski družbeni skupini), *marveč tudi politična* (moč oz. nemoč (so)odločanja) *in emocionalna* (stopnja medsebojne soodvisnosti). Kar pomeni, da pravičnih rešitev ni mogoče iskati le s koncepti *redistribucije* (prerazporeditve) družbenih dobrin in *rekognicije* (pripoznanja) spregledanih kultur, temveč tudi z zagotavljanjem *reprezentacije* (zastopanosti) na vseh področjih družbenega življenja in *relacionalnosti* (soodvisnost) kot nujnega pogoja za razvoj posameznikove zmožnosti (so)bivanja v družbi. Najsodobnejši *koncept pravičnosti 4 R-jev* (Lynch, Baker in Lyons 2009) z udejanjanjem redistribucije in rekognicije omogoča zagotavljanje individualnih pravic in svoboščin, medtem ko z uveljavljanjem reprezentacije in relacionalnosti omogočimo enakost pogojev in bolj pravično strukturirano družbeno okolje.

Ob predstavljenem je treba poudariti, da je pri poskusu aplikacije 4 R-jev na (vzgojno)izobraževalno dejavnost in svetovanje treba ta štiri načela upoštevati ne le na sistemski ravni (npr. zakoni, pravilniki), marveč tudi na institucionalni (npr. omogočanje (so)oblikovanja izobraževalnih programov (ne)dominantnim družbenim skupinam, povezovanje z različnimi predstavniki iz lokalnih skupnosti) in neposredni mikropedagoški oz. mikroandragoški ravni (npr. skupno načrtovanje različnih učnih dejavnosti, medsebojna skrb in iskanje možnih virov pomoči pri učenju, svetovalna podpora pred, med in po izobraževanju).

V zadnjih stotih letih je moč opaziti, da so se vprašanjem družbeno marginaliziranih in/ali nepriviligiranih skupin posvečali raziskovalci_ke z različni zornih kotov; npr. na področju politične filozofije prepoznamo lahko marksizem (opozarja na izkoriščanje ali odtujitev mezdnih delavcev), komunitarizem (poudarja družbeni atomizem), feminizem (obelodanja podrejanje žensk), državljanski republikanizem (izpostavi politično apatijo) in multikulturalizem (osvetljuje kulturno marginalizacijo in asimilacijo) (več o tem v Kymlicka, 2005, str. 17). V kontekstu naše razprave je treba opozoriti tudi na razvoj različnih pedagoških smeri oz. celo ločenih znanstvenih disciplin, ki so se razvile po tem, ko so se raziskovalci_ke posebej osredinjale na določene bolj ali manj marginalizirane skupine otrok in mladostnikov: specialna in rehabilitacijska pedagogika, ki se ukvarja zlasti z vzgojo in izobraževanjem t. i. otrok s posebnimi potrebami, pa socialna pedagogika, ki se ukvarja z razumevanjem socialno izključenih in nepriviligiranih posameznikov in skupin ter okoliščin, ki take razmere ustvarjajo; in ne nazadnje multikulturalna in interkulturalna pedagogika, ki naslavljata probleme kulturnih manjšin v vzgoji in izobraževanju ter družbi na sploh. Za večino omenjenih smeri je značilno, da raziskujejo in nagovarjajo posameznike in/ali skupine le skozi en vidik, redko pa (oz. večinoma ne) upoštevajo, da človeka ne opredeljuje le njegov spol, hendikep, jezik in kultura, stopnja revščine ipd., temveč je vsak od nas na specifičen način določen z vsemi

temi osebnimi okoliščinami. Večina pristopov ponuja odgovore za celotne skupine, ki jih povezuje ena skupna značilnost (npr. hendikep, kultura in jezik), ne upošteva pa dovolj ostalih osebnih okoliščin posameznika.

Kako pa se lotiti raziskovanja opisane kompleksnosti? »V zadnjih dvajsetih letih je intersekcionalnost postala eden ključnih teoretskih in metodoloških konceptov v družboslovju [...]« (Kuhar in Pajnik, 2022, str. 6), pri čemer se z intersekcijsko oz. presečno analizo kompleksnih neenakosti skuša raziskati različne umeščenosti posameznikov ter analizirati vplive posameznikove umeščenosti na ekonomske, politične in druge pozicije (prav tam). Na področju vzgoje in izobraževanja pa je v zadnjih desetletjih v ospredju koncept inkluzivnosti, ki naj bi omogočil konstruktivno odgovoriti na heterogenost populacije v izobraževanju.

1.3. Raznolikost pojmovanja inkluzivnosti in posledice na konkretne prakse

Pogled v zgodovino razvoja šolskih sistemov pokaže, da smo iz *segregacije*, torej za nekatere marginalizirane in/ali nepriviligirane skupine ločenega izobraževanja, prek *integracije*, ki je predpostavljala vključenost le tistih, zmožnih prilagajanja delovanju večinskih (vzgojno)izobraževalnih institucij, prišli do *inkluzivnosti*, ki pa predpostavlja ne le prilagajanje posameznika institucijam, marveč tudi prilagajanje (vzgojno)izobraževalnih institucij posamezniku. Čepprav je **Salamanška izjava**, ki je v mednarodno javnost plasirala zahtevo po inkluzivnem izobraževanju in katere podpisnica je tudi Slovenija, stara skoraj že tri desetletja (Unesco, 1994), so v njej navedeni trije temeljni argumenti še vedno aktualni (več o tem Lesar, 2019):

- (a) inkluzivno izobraževanje je ne le temeljna človekova pravica, marveč edino omogoča vzgojo vseh za spoštljivo sobivanje v družbi raznolikih,
- (b) inkluzivno izobraževanje omogoča ponovno vzpostavljanje bolj pravičnega razmerja med (vzgojno)izobraževalnimi institucijami in družbo ter (vzgojno)izobraževalnimi institucijami in posamezniki,
- (c) ni nedvoumnih dokazov, da se specifične kategorije udeleženi v izobraževanju učijo povsem drugače od večine oziroma da najučinkovitejše učenje poteka v homogenih skupinah (podobno tudi Kroflič, 2018; Todd, 2003).

Zaradi navedenega, še posebej zaradi dejstva, da najučinkovitejše učenje poteka v heterogenih skupinah, se implementacija inkluzivnosti zdi relevantna tudi pri izobraževanju in svetovanju odraslim (tudi v svetovalni dejavnosti). Toda na kateri koncept inkluzivnosti se pri tem nasloniti?

V strokovni literaturi namreč zasledimo **številna pojmovanja in definicije inkluzivnosti**, ki so jih Operti, Walker in Zhang (2014) razvrstili v štiri večje skupine: od pojmovanja inkluzivnosti kot zagotavljanja temeljne človekove pravice do izobraževanja, prek odziva na posebne potrebe in odziva na družbeno marginalizirane skupine, pa vse do zahteve po transformaciji šolskih sistemov (prav tam). Pojmovanje inkluzivnosti kot zagotavljanje temeljne človekove pravice se močno povezuje z vprašanjem pojmovanja pravičnosti, ki smo ga predstavili v prejšnjem poglavju in ob tem ugotovili, da pogosto uveljavljeni distributivni koncept pravičnosti, ki do neke mere sicer omogoča zagotavljanje individualnih pravic, vendarle ne podpira inkluzivnosti, saj zaradi osredotočenosti na individualne potrebe neredko vodi v nove oblike segregacije (več o tem v Lesar, 2018), hkrati pa ne omogoča doseganja vzgoje vseh za spoštljivo sobivanje v heterogeni družbi (Unesco, 1994, str. 10). Inkluzivnost kot odziv na posebne potrebe in kot odziv na družbeno marginalizirane skupine prav tako ne vodita do zelenih ciljev, ker se praviloma tudi naslanjata na distributivni koncept pravičnosti, predvsem pa oba iščeta rešitve s predpostavke homogenosti skupin. Rešitve se večinoma oblikuje na temeljnem prepričanju, da so posamezniki znotraj skupin med seboj podobni in 'potrebni' podobnih prilagoditev (npr. gluhi učenec je pri nas upravičen do 5 ur dodatne strokovne pomoči, pa četudi ima morda vstavljen polžev vsadek in dejansko ne potrebuje toliko ur pomoči), s čimer spregledata in ne upoštevata kompleksnosti življenjskih potekov (kar je pri odraslih še posebej izrazito) ter tako legitimizirata homogenost in totalnost identitet. Zato se pojmovanje inkluzivnosti kot transformacija (vzgojno)izobraževalnih sistemov kaže kot najbolj relevantno. Toda kako transformirati tako kompleksen sistem?

Preglednica 1: Matrica inkluzivnosti dopolnjena z epistemološko ravno in primeri iz izobraževanja odraslih.

Ravni Prizorišča	Fizična oz. numerična	Psihološka oz. doživljajska	Socialna oz. dejavnostna	Epistemološka oz. spoznavna
Član organizirane učne skupnosti		<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>
Odnosi z ostalimi udeleženci izobraževanja		<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>
Sodelovanje tudi v drugih programih		<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>
Druženje z udeleženci ostalih programov		<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>
Sodelovanje z drugimi izvajalci npr. svetovalci		<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>	<i>Merila stopnje inkluzivnosti?</i>

Po temeljiti analizi (Lesar, 2020) se **večdimenzionalni koncept inkluzivnosti** (Qvortrup in Qvortrup, 2018) kaže kot dobra osnova pri razmisleku, kako transformirati celoten sistem in tudi pri doseganju bolj pravičnega izobraževanja in svetovanja. Avtorja na osnovi sistemske teorije najprej opozorita, da vprašanje 'premeščanja' posameznika iz enega v drug (vzgojno)izobraževalni

kontekst (t. i. fizična oz. numerična raven) ne sme biti osrednje, marveč se moramo vprašati, **ali se vsak** (ne le npr. posameznik s statusom invalida oz. oseba s posebnimi potrebami) **čuti pripadnega skupnosti oz. je pripoznan od ostalih članov skupnosti** (t. i. psihološka raven). Nadalje se kot pomemben vidik kaže možnost participacije oz. ali je sleherni posameznik lahko dejaven v učni skupnosti (t. i. socialna raven). Naštetim trem ravnem, ki v večdimenzionalnem konceptu inkluzivnosti predstavljajo prvo dimenzijo – *ravni inkluzivnosti* (Qvortrup in Qvortrup, 2018), bi bilo dobro dodati še eno, t. i. epistemološko raven v okviru katere lahko vključenost opredelimo kot spoznanje (doživetje) simetričnosti odnosa, enakovrednosti identitet, enake možnosti izbire ipd. (Lesar, 2020). Epistemološka raven ni pomembna samo za učence zaradi razvoja njihove zmožnosti za spoštljivo sobivanje v družbi raznolikih, marveč tudi za izvajalce_ke izobraževanja, saj epistemološka prepričanja najbolj spodbujajo inkluzivne prakse in razmislek o njihovi izvedbi (Gajewski, 2017).

Drugo dimenzijo, t. i. *prizorišča inkluzivnosti*, sta Qvortrup in Qvortrup (2018) ponazorila s socialnimi konteksti, ki se bolj nanašajo na šolski družbeni prostor, vendar jih do določene mere lahko prenesemo tudi na področje izobraževanja odraslih. Posameznik namreč ni samo (a) član organizirane učne skupnosti, v kateri vzpostavlja odnos zlasti z izvajalcem_ko programa, marveč (b) z ostalimi udeleženci_kami izobraževanja oblikuje številne in različno kakovostne odnose; nadalje lahko na različne načine (c) sodeluje tudi v drugih programih izobraževanja oz. se družijo (d) z udeleženci_kami ostalih programov in ne nazadnje tudi (e) z drugimi izvajalci_kami npr. svetovalci-kami znotraj izobraževalne institucije. V zadnji dimenziji, *stopnji inkluzivnosti*, pa avtorja opozorita, da je posameznik na določenem prizorišču inkluzivnosti vključen do določene stopnje na kontinuumu od popolne vključenosti do popolne izključenosti.

1.4. Povezanost obeh konceptov

Kako pa sta ti dve pojmovanji **pravičnosti in inkluzivnosti** med seboj povezani oz. se dopolnjujeta? V obeh številni avtorji opozarjajo, da *sama fizična prisotnost oz. omogočanje enakosti dostopa vsem v nekem družbenem kontekstu ne zadošča*, pač pa predstavlja osnovni pogoj za stremljenje k bolj pravični in inkluzivni (vzgojno)izobraževalni dejavnosti. V tem kontekstu bi v Sloveniji veljalo razmisliti, k čemu prispeva ločena organizacija (vsaj osnovnošolskega) izobraževanja za nekatere skupine (npr. gluhe, slepe)? V večini primerov raziskave ne potrjujejo, da ta organizacijski ukrep prispeva k pomembno boljšemu učnemu in osebnostnemu napredovanju (Peetsma idr., 2001; Smrtnik Vitulić in Lesar, 2014), pač pa nakazujejo, da bi morali te ukoreninjene prakse temeljito premisliti in spremeniti v smer skupnega izobraževanja s sodelovanjem različnih strokovnih profilov (npr. izvajalec programa in tolmač znakovnega jezika skupaj izvajata učni proces), kar praviloma pomeni bistveno bolj učinkovito porazdelitev pomoči (*redistribucija*) posamezniku kot

individualno izvajanje pomoči. Upoštevanje načela individualizacije ne predpostavlja tudi individualne oblike izobraževanja oz. poučevanja v homogenih skupinah, saj na ta način lahko še poglobljamo družbeno stratifikacijo in na simbolni ravni sporočamo, da so nekatere skupine ljudi pa tako specifične, da jim moramo zagotoviti povsem ločeno izobraževanje. Zato je treba pozornost nameniti samemu učnemu procesu in njegovi prilagodljivosti učečim odraslim, da s tem demonstriramo in podpremo tudi različne načine učenja kot enakovredne.

Biti pripoznan od ostalih članov skupnosti in se čutiti pripadnega skupnosti (t. i. *psihološka raven* inkluzivnosti) na individualni ravni poudarja nekaj, kar je v večdimenzionalnem konceptu pravičnosti poimenovano *rekognicija*, in naj bi se nanašala tako na neposredne vsakodnevno dogajanje v skupini, simbolno urejenost (vzgojno)izobraževalnih institucij (npr. osnovne informacije o delovanju institucij v različnih jezikovnih kodih in vidni zapisi dobrodošlice v različnih jezikih, ki jih govorijo prebivalci v Sloveniji) kot tudi na vsebine programov, ki bi upoštevale različne kulture. Omogočati spoznavanje različnih kulturnih tradicij in preprečevanje njihove hierarhizacije (katere so več- oz manjvredne), pomeni bogatenje vsakega, lažje medsebojno (spo)razumevanje in hkrati izraža spoštovanje do pripadnikov različnih kultur. Na ta način posameznikom, ki ne pripadajo dominantni kulturi, omogočimo tudi bolj konstruktivno razvijanje lastne identitete v smeri **transkulturalnosti** – združevanje različnih kultur, predvsem pa pokažemo, **da je navkljub naši raznolikosti možno prijetno in spoštljivo sobivati.**

Participacijo udeležencev v izobraževanju ne poudarjajo samo avtorji predstavljenih konceptov (*reprezentacija* v konceptu pravičnosti in *socialna raven* v konceptu inkluzivnosti), temveč je to tudi pravna norma, ki jo od držav, podpisnic Konvencije o otrokovih pravicah (1989), zahteva ta mednarodni dokument. Žal pa na področju participacije otrok raziskave ne kažejo spodbudnejših premikov, kar se odraža tudi pri participaciji odraslih v izobraževanju. Izkušnje tistih pedagoških delavcev, ki pa to zahtevo vključujejo v svoje pedagoško delo (npr. sooblikovanje disciplinskega režima, izbira učnih tem, izvajanje DSP, sodelovanje pri preurejanju prostorov), so praviloma zelo pozitivne, poudarjajo pa, da omogočanje participacije otrok od odraslih zahteva temeljito prepričevanje in spreminjanje prevladujočih prepričanj o otrokovih zmožnostih in vlogi odraslih v tem odnosu (Kodele, 2017). Če namreč odraščamo v okolju, kjer je med pedagoškim kadrom neredko prepričanje, da otroci še niso sposobni (so)odločanja in prevzemanja odgovornosti, potem je težje pričakovati, da bo ta oseba kot odrasla v izobraževanju zmožna participirati in soustvarjati učno okolje. Česar bi se morali še posebej zavedati in vzeti v obzir svetovalci na področju izobraževanja odraslih.

Zavedanje naše medsebojne odvisnosti in ranljivosti (*relacionalnost*) ter **spoznanje simetričnosti odnosov** (*epistemološka raven*) sta dve dopolnjujoči zahtevi, ki ju pred nas postavljata

večdimenzionalna koncepta pravičnosti in inkluzivnosti. Da morajo biti dela skrbi, ljubezni in solidarnosti družbena odgovornost, je zahteva, ki je tudi danes še kako relevantna, saj so ta dela praviloma del zasebnega življenja ali pa družbeno podcenjena in feminizirana (npr. feminizacija zaposlenih v vrtcih, domovih za starejše in višina plačila njihovega dela). Tovrstne nereflektirane, pa zelo ukoreninjene prakse reproducirajo nepravilnosti in neenakosti, zato bi jih v (vzgojno)izobraževalnem sistemu morali skušati preseči, predvsem pa z različnimi programi izobraževanja prispevati **k ozaveščanju pogosto zamolčanih in nepripoznanih nepravilnosti.**

Da bi se tema visokima idealoma – pravičnost in inkluzivnost – tudi bolj približali, bi bilo treba pozornost nameniti transformaciji celotnega šolskega sistema (Opertti idr., 2014). Ker pa šolski oziroma izobraževalni sistem pomembno sooblikujemo vsi, ki v njem (so)delujemo na katerikoli stopnji in na kakršenkoli način, bi se moral **vsakdo od nas vprašati, kako jaz (lahko) prispevam k večji stopnji pravičnosti in inkluzivnosti.** Zato bi si bilo dobro redno in iskreno odgovoriti na vsaj **nekatera osnovna vprašanja:**

- Na kakšne načine izražam spoštovanje do različnih kulturnih tradicij, ki jim pripadamo člani (npr. opozorim, da vsi ne praznujemo novega leta istočasno; da so načini praznovanj med kulturami različni)?
- Ali s programi izobraževanja nagovarjamo tudi družbeno marginalizirane in/ali neprivilegirane posameznike oz. skupine?
- Na kakšne načine prisluhnemo pripadnikom družbeno marginaliziranih in/ali neprivilegiranih skupin z vidika, katera znanja oz. spretnosti so zanje relevantna in bi jih želeli pridobiti oz. izuriti?
- Na kakšne načine prilagam svetovanje, da se lahko vključijo tudi posamezniki, katerih npr. senzorni sistem (vid, sluh, tip) deluje drugače od večine?
- Ali udeležence izobraževanja poleg nudenja svoje človeške bližine, izražanja skrbi zanje ipd. spodbujam k premisleku in udeležanju različnih možnosti nudenja pomoči svojemu pomoči potrebnemu bližnjemu (npr. pomoč pri učenju oz. izvajanju dejavnosti, skrb za posredovanje zapiskov, organizacija dobrodelne prireditve)?
- Koliko pozornosti namenim tudi skrbnemu ravnanju pri ohranjanju in negovanju različnih kulturnih tradicij in naravnega okolja (npr. ozaveščanje o (pre)hitrem zavrženju še uporabnih oblačil, ki močno obremenjujejo naravno okolje in spodbujajo slabo plačano delo)?
- Koliko v procese odločanja za določeno delovanje, načrtovanje in evalvacijo vključujem udeležence izobraževanj?

- Ali odrasli v lokalni skupnosti lahko brez norčevanja in šikaniranja živijo zanje pomembno kulturo (npr. prehrana, oblačenje)? Če ne, kaj lahko na tem področju storim?

To je le nekaj vprašanj, ki bodo v pomoč pri vašem odgovornem, pravičnem in inkluzivnem delovanju. **Vse velike spremembe se začnejo z malimi koraki in vsak od nas lahko pomembno prispeva k temu, da ta pot idealom naproti ne bo preveč počasna in razvlečena.** Pri tem je še posebej pomembna tudi vloga svetovalca v izobraževanju odraslih.

3. ZNAČILNOSTI IN POTREBE GLUHIH IN NAGLUŠNIH ODRASLIH ZA VKLJUČEVANJE V IZOBRAŽEVANJE IN SVETOVANJE (mag. Tanja Vilič Klenovšek)

Značilnosti in potrebe gluhih in naglušnih odraslih za vključevanje v izobraževanje in svetovanje bomo osvetlili iz več vidikov. Najprej bomo predstavili zakonske podlage za vključevanje gluhih in naglušnih v izobraževanje, zatem stanje vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje ter v svetovalno dejavnost v izobraževanju odraslih, ki se je v letih 2021-2023 že tri leta izvajala kot javna služba, nato značilnosti gluhih in naglušnih odraslih, ki jih je treba upoštevati pri načrtovanju in izvajanju svetovanja in izobraževanja ter na koncu tudi potrebe in cilje za večjo vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v vseživljenjsko učenje.

3.1. Splošne zakonske podlage

V Sloveniji imamo dva zakonska dokumenta, ki na splošno urejata pravice gluhih in naglušnih in s tem tudi odraslih:

- **Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika – ZUSZJ** (Uradni list RS, št. 96/02): Zakon ureja pravice gluhih in težje naglušnih oseb, uporabnikov slovenskega znakovnega jezika. Zakon gluho osebo opredeljuje kot osebo, ki je povsem brez sluha, oziroma osebo, ki zaradi težjega sporazumevanja uporablja znakovni jezik kot svoj prvi sporazumevalni jezik (ZUSZJ, 3.člen). Zakon določa pravico gluhih oseb, da lahko uporabljajo slovenski znakovni jezik in pravico gluhih oseb do informiranja v njim prilagojenih tehnikah. Zakon določa tudi obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik pri enakopravnem vključevanju v življenjsko in delovno okolje z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha (ZUSZJ, 1. člen). V skladu z ZUSZJ ima gluha oseba pravico uporabljati znakovni jezik v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe (kar pomeni, da tudi v svetovalni dejavnosti v IO). Znakovni jezik ima pravico uporabljati tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi jim gluhotu pomenila oviro pri izpolnjevanju njenih potreb. Pravico ima biti informirana v njej prilagojenih tehnikah v skladu s posebnimi predpisi. V praksi se je uveljavilo, da pravico do tolmača za znakovni jezik gluha oseba uveljavlja po lastni presoji v obsegu 30 ur letno, gluha oseba, ki ima status dijaka ali študenta, pa zaradi dodatnih potreb, povezanih z izobraževanjem, lahko tudi več, vendar skupaj največ 100 ur letno.
- **Ustava RS** (Uradni list RS, št. 92/21: Pomemben mejnik za slovensko družbo in še posebej za skupnost gluhih in naglušnih oseb, je leto 2021, ko je bilo v Ustavo RS zapisana pravica do

uporabe in razvoja slovenskega znakovnega jezika. To je pomemben mejnik na formalni in simbolni ravni, saj je Slovenija komaj peta država v EU (poleg nje še Avstrija, Finska, Madžarska, Portugalska), ki je uredila status znakovnega jezika v ustavi (Ciglar, 2022, str. 18). Novi 62. a člen Ustave RS se glasi:

»Zagotovljena sta svobodna uporaba in razvoj slovenskega znakovnega jezika. Na območjih občin, kjer sta uradna jezika tudi italijansščina ali madžarščina, je zagotovljena svobodna uporaba italijanskega in madžarskega znakovnega jezika. Uporabo teh jezikov in položaj njihovih uporabnikov ureja zakon. Svobodno uporabo in razvoj jezika gluho-slepih ureja zakon.«

3.2. Zakonodaja na področju vzgoje in izobraževanja

Pregled zakonskih dokumentov na področju vzgoje in izobraževanje pokaže, da področje formalnega in neformalnega izobraževanja gluhih in naglušnih odraslih ni zakonsko urejeno. Urejeno je le področje formalnega izobraževanja gluhih in naglušnih otrok in mladine na vseh ravneh izobraževanja v okviru opredelitev o izobraževanju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.

Za večjo informiranost svetovalcev v izobraževanju odraslih, v nadaljevanju na kratko predstavljamo ključne zakonske podlage za otroke in mladino:

- **Krovni Zakon o organiziranju in financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI** (Uradni list RS, št. 16/07 in 71/23) v 13. členu navaja oblikovanje posebnih programov vzgoje in izobraževanja za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, ki se nanašajo tudi na gluhe in naglušne otroke in mladostnike.
- **Zakon o osnovni šoli** (Uradni list RS, št. 81/06 in 76/23) v 12. členu opredeli učence s posebnimi potrebami. To so učenci, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe osnovne šole oziroma posebni program vzgoje in izobraževanja. Ti učenci so glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja ovirani. Ovire oziroma motnje so opredeljene v zakonu, ki ureja usmerjanje otrok s posebnimi potrebami.
- **Zakon o gimnazijah** (Uradni list RS, št. 1/07 in 46/19) v 10. členu, podobno kot Zakon o osnovni šoli opredeli, da se vzgoja in izobraževanje dijakov s posebnimi potrebami, kamor sodi tudi izobraževanje gluhih in naglušnih, v gimnazijah organizira in izvaja v skladu s tem zakonom in zakonom, ki ureja usmerjanje otrok s posebnimi potrebami.
- **Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju** (Uradni list RS, št. 79/06 in 46/19) v 8. členu nekoliko bolj podrobno opredeli, da poklicno in strokovno izobraževanje dijakov, ki

imajo posebne potrebe, se zaradi posebne nadarjenosti ali zaradi motenj v duševnem razvoju, zaradi slepote ali slabovidnosti, gluhotе ali naglušnosti, govorno-jezikovnih motenj, gibalne oviranosti, dolgotrajne bolezni, zaradi motenj vedenja osebnosti ali primanjkljajev na posameznih področjih učenja (v nadaljnjem besedilu: dijaki s posebnimi potrebami) organizira in izvaja v skladu s tem zakonom in posebnimi predpisi.

- V **Zakonu o višjem strokovnem izobraževanju** (Uradni list RS, št.86/04) je v 5. členu navedeno, da se študentom s posebnimi potrebami zagotavlja potrebna dodatna oprema in strokovna pomoč v skladu z normativi za financiranje višjih strokovnih šol, lahko pa se jim prilagodi organizacija študija in ocenjevanje po pravilih, ki jih sprejme predavateljski zbor šole.
- **Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami** (Uradni list RS, št. 58/11 in 200/20): kot smo že predhodno navedli, se zakoni na področju vzgoje in izobraževanja v točkah o urejanju vključevanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, sklicujejo na ta zakon. Zakon navaja, da je potrebno otrokom s posebnimi potrebami, torej tudi gluhi in naglušnim, omogočiti, da si pridobijo enakovreden izobrazbeni standard, kot ga zagotavljajo programi osnovnošolskega, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja. V zakonu je opredeljeno, da se to lahko zagotovi z dodatno strokovno pomočjo (individualno v oddelku ali izven oddelka) ali s prilagojenimi programi osnovnošolskega izobraževanja ali programi za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja. V prilagojenih programih, se lahko prilagodi predmetnik, organizacija, način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka. Ta zakon pa ne ureja statusa in prilagoditve odraslih udeležencev izobraževanja s posebnimi potrebami. Na to pomanjkljivost se v izobraževanju odraslih opozarja že dlje časa³, saj je to težava za mnoge odrasle, ki do 26. leta niso uspeli končati formalnega izobraževanja (na katerikoli ravni) dobijo pa motivacijo ali potrebo (npr. zaradi zaposlovanja ali/in osebnega interesa), da le to naredijo, a jim zakonske podlage ne omogočajo ustreznih prilagoditev glede na ovire, ki jih imajo.
- Tudi v **Zakonu o izobraževanju odraslih – ZIO-1** (Uradni list RS, št.6/18) se gluhi ali naglušni odrasli posebej ne omenjajo. Da so določene opredelitve lahko nanašajo tudi na gluhe in naglušne odrasle lahko sklepamo posredno, ko se opredeljujejo aktivnosti za ranljive skupine odraslih, med katere pa se uvršča tudi gluhe in naglušne odrasle. Tako je npr. pri opredelitvah uresničevanja javnega interesa v 5. členu posebej navedeno, da je potrebno spodbujati nižje izobražene in druge ranljive skupine k nadaljnjemu izobraževanju in učenju. Gluhi in naglušni

³ V okviru Andragoškega društva Slovenije je bila v letu 2021 pripravljena znanstvena monografija Izzivi inkluzije pri vseživljenjskem učenju in izobraževanju odraslih s posebnimi potrebami (ur. Srebotnik in Povše), ki je med drugim izpostavila tudi zakonsko neurejenost vključevanja oseb s posebnimi potrebami v izobraževanje in učenje.

odrasli sodijo v obe navedeni skupini odraslih. Glede na formalno izobraževanje, bi iz členov 7. do 12. ZIO-1, ki opredeljujejo pogoje za izvedbo in spremljanje programa Osnovna šola za odrasle (v nadaljevanju OŠO), ki je del javne službe na področju izobraževanja odraslih, lahko sklepali, da vse navedeno velja tudi za gluhe in naglušne odrasle. In sicer, da se v program osnovne šole za odrasle lahko vpiše oseba, ki je izpolnila osnovnošolsko obveznost po programu osnovne šole oziroma osnovne šole s prilagojenim programom z enakovrednim izobrazbenim standardom, vendar ni zaključila osnovne šole, ali zaključila prilagojeni izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom. V program osnovne šole za odrasle se lahko vpiše tudi oseba, ki je stara vsaj 15 let, če ni mogoče ugotoviti, ali je zaključila osnovnošolsko izobraževanje oziroma izpolnila osnovnošolsko obveznost, ali če ni zaključila osnovnošolskega izobraževanja oziroma izpolnila osnovnošolske obveznosti zaradi izjemnih okoliščin, zaradi katerih je bilo ogroženo njeno življenje ali zdravje.

3.3. Vključenost gluhih in naglušnih oseb v programe formalnega izobraževanja na osnovnošolski in srednješolski ravni

Podatki o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno izobraževanje na osnovnošolski in/ali srednješolski ravni se v Sloveniji ne zbirajo sistematično. Z namenom, da bi ugotovili, kakšno je stanje na tem področju, je MVI v letu 2022 naročilo Andragoškem centru Slovenije analizo stanja, ki pa se je nato v letu 2023 še razširila na področje neformalnega izobraževanja. Rezultati analize (formalnega in neformalnega izobraževanja) so objavljeni v zaključnem poročilu z naslovom »Umestitev slovenskega znakovnega jezika v šolski sistem. Analiza podatkov o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v programih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja«⁴ (Mirčeva in Macur, 2023). Avtorici poročila sta za analizo vključenosti v formalno izobraževanje pripravili poseben vprašalnik, ki sta ga naslovili na strokovne delavce na ljudskih univerzah in na srednjih šolah, spraševali sta za šolsko leto 2020/2021⁵.

Iz pridobljenih podatkov je razvidno, da je bilo na ljudskih univerzah v šolskem letu 2020/2021 v formalno ali neformalno izobraževanje vključenih 9 gluhih in naglušnih odraslih (prav tam, str. 22 – 23):

⁴ Čeprav iz naslova ni razvidno, pa je iz vsebine poročila razvidno, da je v analizo bilo vključeno tudi neformalno izobraževanje gluhih in naglušnih odraslih.

⁵ V anketiranje so bile vključene vse LU in srednje šole, ki imajo organizirano IO. Na vprašalnik za LU je bilo v celoti izpolnjenih 36 anket (vseh izpolnjenih pa 39), na vprašalnik za srednje šole je bilo v celoti izpolnjenih 83 anket (vseh izpolnjenih pa 86) (Mirčeva in Macur, 2023, str. 19).

- od teh nihče v programu osnovna šola za odrasle – OŠO;
- dva v programih srednješolskega izobraževanja in sicer v dveh različnih programih, v programu računalništva in programu ekonomski tehnik;
- 7 v programih neformalnega izobraževanja in usposabljanja in sicer v programih začetna integracija priseljencev – ZIP, študijski krožek, nemščina, knjigovodstvo in računalništvo.

Iz pridobljenih podatkov, sta Mirčeva in Macur zaključili, **da ljudske univerze ne ponujajo ustreznih programov za gluhe in naglušne odrasle** (torej ne za vse ranljive skupine odraslih) ter nimajo ustreznih organizacijskih in kadrovskih pogojev za delo z odraslimi s slušnimi težavami. Zato še nimajo pomembne vloge pri uresničevanju izobraževalnih potreb gluhih in naglušnih odraslih (prav tam, str. 23).

Avtorici posebej izpostavita, da v primeru, da bodo ljudske univerze načrtovale bolj množično in intenzivnejše vključevanje gluhih in naglušnih v izobraževanje in usposabljanje, »/.../ bodo morale bolj razmišljati o ozaveščanju na tem področju in o dodatnem usposabljanju.« (prav tam, str. 23).

Med potrebami po **dodatnem usposabljanju**, so tisti, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik, najbolj izpostavili potrebo po dodatnem znanju iz slovenskega znakovnega jezika in ustrezno didaktično znanje (prav tam, str.23). Avtorici med ključnimi predlogi, ki bi pripomogli h kakovostnejšemu delu z gluhihimi in naglušnimi odraslimi v ljudskih univerzah navajata: » /.../ organiziranje dodatnih programov izobraževanja in usposabljanja učiteljev in strokovnih delavcev na to temo; zagotavljanje podatkov o možnostih sodelovanja s tolmači za slovenski znakovni jezik; priprava učnih gradiv, ki so v pomoč tako učiteljem pri posredovanju znanja kot udeležencem pri učenju, prilagajanje normativov potrebam te ranljive skupine, več sodelovanja z družvi, kar bi pripomoglo k dodatni motivaciji oseb za vključitev v programe izobraževanja odraslih.« (prav tam, str. 25).

V nadaljevanju predstavljamo posebej še podatke **o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v srednje šole**. V Sloveniji je ključna ustanova, ki ponuja programe srednješolskega izobraževanja osebam, ki imajo težave s sluhom, Srednja šola Zavoda za gluhe in naglušne Slovenije (v nadaljevanju ZGNL). V okviru Srednje šole ima ZGNL naslednje programe formalnega izobraževanja:

- nižje poklicno izobraževanje,
- srednje poklicno izobraževanje,
- srednje strokovno izobraževanje in
- poklicno tehniško izobraževanje.

ZGNL ponuja širok nabor programov, ki so namenjeni mladim, ki so uspešno končali osnovnošolsko obveznost in imajo odločbo o usmeritvi, **ne ponuja pa možnosti vključevanja v te programe tudi odraslim**. Pridobljeni podatki za šolsko leto 2020/2021 so pokazali, da na šoli ZGNL ni bilo nobenega odraslega udeleženca. Avtorici poročila pa sta v pogovoru z vodilnimi ugotovili, da ni šlo za izjemo v tem šolskem letu, temveč tudi v preteklosti na šoli ni bilo vpisanih odraslih udeležencev (prav tam, str. 25-26).

Če se že vključijo gluhi na naglušni odrasli v programe srednješolskega izobraževanja, se vključijo **v srednjih šolah**, ki imajo oddelke za odrasle. Po njihnih zbranih podatkih pa je **tudi to redko**. V šolskem letu 2020/2021 je bilo v srednjih šolah, ki imajo oddelke za odrasle, le 12 gluhih in naglušnih odraslih, od katerih sta dva bila vključena v gimnazijski program, šest v štiriletni program strokovnega izobraževanja in štirje v triletni program poklicnega izobraževanja, in po mnenju anketiranih se njihovo število v zadnjih letih ni bistveno spreminjalo (prav tam, str. 26).

Med glavnima razlogoma, da ni več vpisanih odraslih v srednje šole, ki jih anketirani strokovni sodelavci srednjih šol navajajo, sta (prav tam, str. 26):

- da ni bilo programov prilagojenih tej skupini in
- pomanjkanje učiteljev, ki naj bi bili usposobljeni za delo z gluhi in naglušnimi udeleženci.

Avtorici na osnovi analize podatkov ugotavljata, da bodo **potrebni širši družbeni ukrepi**, da se bodo pogoji za vključevanje gluhih in naglušnih oseb pomembneje spremenili ter, da bo zagotovljena širša ozaveščenost vseh strokovnih delavcev v izobraževalnih organizacijah na srednjih šolah in drugih organizacijah (ljudske univerze, zasebne organizacije, višje in visoke šole) o pomenu zagotavljanja možnosti vključevanja tudi gluhih in naglušnih kot eni od ranljivejših skupin odraslih nadaljnje vključevanje v formalno izobraževanje.

Posebni izzivi pri vključevanju gluhih in naglušnih odraslih v formalno izobraževanju so tudi, *»/.../ da imajo gluhi predvsem težave z bralnim razumevanjem in spremljanjem povedanega, da težje sledijo pouku pri strokovnih predmetih in da jim manjka predvsem strokovno besedišče.«* (prav tam, str. 28-29).

Na tem mestu lahko poudarimo, da prav s svetovalno dejavnostjo v izobraževanju odraslih lahko prispevamo k večji informiranosti in ozaveščenosti gluhih in naglušnih o pomenu vseživljenjskega učenja, tako za dvig formalne izobrazbe, kot tudi za vključevanje v neformalne programe izobraževanja in usposabljanja.

Hkrati pa je treba izboljšati tudi ponudbo teh programov za gluhe in naglušne oz. zagotoviti ustrezne pogoje, da se bodo gluhi in naglušni lahko vključevali v te programe –

uporaba slovenskega znakovnega jezika v srednjih šolah in na ljudskih univerzah – vključitev tolmačev, organizacijske in tehnične prilagoditve, dodatna učna pomoč, svetovalna podpora idr.

Ko pa so že vključeni v izobraževanje, jim je treba zagotoviti tudi ustrezno dodatno strokovno podporo za odpravljanje težav, povezanih z bralnim razumevanjem in spremljanjem predavanj, s sledenjem pouka pri strokovnih predmetih in pri širjenju strokovnega besedišča, ki ga potrebujejo v srednješolskem formalnem izobraževanju.

Zato je treba delati na več pristopih:

- povečati **aktivnosti za informiranje in ozaveščanje ter svetovalno podporo** za gluhe in naglušne odrasle,
- povečati aktivnosti **za ozaveščanje širšega okolja** (strokovne in laične javnosti – skupnosti v katerih gluhi in naglušni živijo in delajo) o pomenu VŽU gluhih in naglušnih odraslih teh zagotavljanja pogojev za to,
- v ta namen **povezovati in mrežiti različne (ključne) organizacije** v regionalnem oziroma lokalnem okolju,
- **izboljšati organizacijske, didaktične in tehnične pogoje za izvajanje** programov formalnega in neformalnega izobraževanja za gluhe in naglušne odrasle ter tudi te **pogoje za izvajanje svetovalne dejavnosti**,
- **izboljšati usposobljenost strokovnih kadrov** za delo z gluhimi in naglušnimi odraslimi udeleženci: organizatorjev izobraževanja, učiteljev, mentorjev, svetovalcev idr.

Na osnovi teh ugotovitev bomo v nadaljevanju tudi opisali možne pristope svetovanja za gluhe in naglušne odrasle v svetovalni dejavnosti v izobraževanju za odrasle, ki se izvaja kot javna služba.

3.4. Vključenost gluhih in naglušnih odraslih v programe neformalnega izobraževanja

Poleg vključevanja v formalno izobraževanje (za dvig izobrazbeni ravni), je za gluhe in naglušne odrasle pomembno tudi **vključevanje v neformalno izobraževanje in usposabljanje**. Organizirane oblike neformalnega izobraževanja odraslim omogočajo posodabljanje in nadgrajevanja znanja za vsa področja njihovega delovanja, za osebno življenje, za delo in družbeno delovanje (angl. »life-wide«) in v vseh življenjskih obdobjih (angl. »life-long«). Večje zavedanje pomena vseživljenjskega učenja za vse odrasle, na vseh področjih, ne glede na starost ali druge

značilnosti, je v evropski prostor prinesel Memorandum o vseživljenjskem učenju (2000). Temu so sledili tudi drugi (novejši) evropski dokumenti, ki utemeljuje razvoj Evrope na temelju znanja in vključevanja vseh enako, za razvoj ekonomskega, kulturnega in socialnega kapitala. V dokumentu Program znanja in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (Evropska komisija, 2020), je poudarjeno, da so znanje in spretnosti ter vseživljenjsko učenje bistvenega pomena za dolgoročno in trajnostno rast, produktivnost in inovacije (prav tam, str. 2). V dokumentu so zapisali, da »*Vsi Evropejci bi morali imeti dostop do privlačnih, inovativnih in vključujočih programov, tudi zato, ker dandanes znanja in spretnosti hitreje zastarajo.*« (prav tam, str.3).

Podatki o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v neformalno izobraževanje se ne zbirajo. Avtorici že navedenega poročila (Mirčeva in Macur, 2023) pa sta o izkušnjah z neformalnim izobraževanjem gluhih in naglušnih odraslih povprašali:

- sedem gluhih naglušnih odraslih, ki sta jih vključili v individualne intervjuje; od sedmih jih je bilo pet moških in dve ženski, vsi s pridobljeno najmanj poklicno izobrazbo ter različne starosti;
- in strokovnjake, ki sta jih povabili v razpravo v fokusni skupini, vključenih je bilo sedem strokovnjakov iz različnih organizacij.

V nadaljevanju povzemamo nekaj ugotovitev iz kvalitativne analize zbranih podatkov v osebnih intervjujih z gluhihimi in naglušnimi odraslimi in v razpravi povabljenih strokovnjakov v fokusni skupini (prav tam, str. 36-38):

- v ponudbi izobraževanja odraslih ni veliko programov neformalnega izobraževanja, ki bi bili posebej pripravljene za gluhe in naglušne odrasle;
- v programe neformalnega izobraževanja, ki so namenjeni vsem odraslim (in ne posebej za gluhe in naglušne) se težko vključijo, ker izvajanje izobraževanj ni prilagojeno njihovim potrebam in značilnostim; tisti, ki so se vključili, so navajali, da so imeli težave slediti predavateljem, če ni bilo zagotovljeno tolmačenje; večina je navajala, da so predavanja in seminarji neprilagojeni za gluhe in naglušne, tako po vsebini, količini in načinu podajanja;
- nekateri so navajali, da niso motivirani za vključevanje v nadaljnje izobraževanje, ker so imeli negativne izkušnje iz rednega izobraževanja, ki prispevajo tudi k nizki samozavesti in motivaciji za nadaljnje izobraževanje;
- tudi neformalno izobraževanje, ki ga za zaposlene organizirajo v podjetjih, praviloma ni prilagojeno tudi za vključevanje gluhih in naglušnih, tudi v primeru, ko imajo v podjetju zaposlene gluhe in naglušne (pozitivne izkušnje so prej izjema kot pravilo).

Mirčeva in Macur (2023) sta v intervjujih z gluhi in naglušni ugotovili, da se gluhi in naglušni najpogosteje odločijo za udeležbo v neformalnih izobraževanjih v okviru društev gluhih in naglušnih, ki pri takšnih usposabljanjih tudi priskrbijo tolmača. Pri tem upoštevajo potrebe svojih članov, zato njihova ponudba vključuje računalniške tečaje, tečaje znakovnega jezika za gluhe in naglušne osebe, vsebine s področja socialnega varstva, pravic gluhih in naglušnih, pa tudi za druge potrebe svojih članov, na primer o ohranjanju zdravja.

3.5. Vključenost gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se je v letih 2021 – 2023 izvajala kot javna služba

Za namen priprave tega gradiva smo posebej pridobili tudi podatke o vključevanju gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se je izvajala kot javna služba v zadnjih treh letih, v letih 2021-2023. Pripravili smo anketni vprašalnik z devetimi vprašanji (tri vprašanja so bila zaprtega tipa in šest vprašanj je bilo odprtega tipa), ki smo ga poslali vsem 35 LU, ki izvajajo svetovalno dejavnost v IO kot javno službo (vprašalnik je v Prilogi 1). K izpolnjevanju smo LU povabili na način, da se tim svetovalcev na posamezni LU pogovori o vprašanjih in izpolni en vprašalnik. Na vprašalnik je odgovorilo 33 LU, kar pomeni 94% od vseh 35 LU, ki izvajajo svetovalno dejavnost v IO kot javno službo. Podatke smo analizirali z kvantitativnimi metodami (zaprta vprašanja) in kvalitativnimi metodami (odprta vprašanja).

Obseg in način vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO

Na vprašanje, ali so v zadnjih treh letih (2021-2023) vključevali v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, tudi gluhe in naglušne odrasle, so odgovorili naslednje:

- 11 LU ali 33% od 33 LU, ki so odgovorile na vprašalnik, je vključevalo gluhe in naglušne odrasle v svetovalno dejavnost,
- 22 LU ali 67 % od 33 LU, ki so odgovorile na vprašalnik, pa jih ni vključevalo.

Vendar tudi v 11 LU, ki so vključevale gluhe in naglušne odrasle v svetovanje, ta obseg ni bil velik, osem LU (73 % od 11 LU, ki so vključevale gluhe in naglušne odrasle v svetovanje) je odgovorilo, da so vključili do 5 gluhih in naglušnih odraslih na leto, na eni LU, da so vključili od 6 do 10 gluhih in naglušnih odraslih, na eni LU, da so vključili več kot 10 gluhih in naglušnih odraslih na leto in na eni LU niso mogli oceniti obsega.

Ti podatki so potrdili pričakovanja, da je ob slabem vključevanju gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje, tudi **slabo vključevanje v svetovalno dejavnost v IO**.

Zanimalo nas je, kako je potekalo vključevanje gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje. Na to vprašanje je odgovorilo 10 od 11 LU, ki so vključevale gluhe in naglušne odrasle v svetovanje. Njihove odgovore lahko razvrstimo v 3 kategorije:

- svetovanje je potekalo individualno, brez vključitve tolmača (odgovor 6 LU),
- svetovanje je potekalo individualno, z vključitvijo tolmača (odgovor 1 LU),
- svetovanje je potekalo preko sodelovanja z društvom gluhih in naglušnih oseb bodisi individualno bodisi skupinsko (odgovor 3 LU).

Svetovalce smo povprašali **po razlogih, zakaj se po njihovem mnenju gluhi in naglušni odrasli niso vključevali v svetovalno dejavnost**. Razloge, ki so jih svetovalci navedli, lahko razvrstimo v 3 kategorije:

- v lokalnem okolju je majhno število gluhih in naglušnih odraslih in svetovalci niso zaznali interesa (potreb) po njihovem vključevanju v svetovanje,
- gluhi in naglušni odrasli se v lokalnem okolju ne vključujejo v izobraževanja in usposabljanja, zato tudi ne iščejo informacij in svetovanja,
- svetovalci niso posebej vabili gluhe in naglušne odraslih za vključitev v svetovanje in ne v ta namen predstavljali možnosti izobraževanja za njih.

V navajanju razlogov, zakaj niso vključevali gluhe in naglušne odrasle v svetovanje, pa so svetovalci večkrat omenili, da se srečujejo v svetovanju s starejšimi odraslimi, ki imajo težave s sluhom oziroma so postali naglušni s starostjo. Pri svetovanju tej ciljni skupini pa so se svetovalci v svetovanju prilagodili njihovi oviranosti.

Mnenje svetovalcev, kako bi povečali vključenost gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO

Za mnenje smo vprašali svetovalce, kako bi po njihovi presoji lahko povečali vključevanje gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba. Največ jih je menilo, da:

- bi se bilo smiselno povezati z društvom za gluhe in naglušne osebe, da bi bolje spoznali njihove potrebe; pri tem so svetovalci izpostavili tudi pomen vključevanja tolmačev slovenskega znakovnega jezika v svetovalni (in izobraževalni) proces;
- bi morali bolj promovirati tudi možnosti svetovanja in izobraževanja za gluhe in naglušne odrasle, ob tem, da bi se povečala tudi ponudba izobraževalnih programov za gluhe in naglušne odrasle ter prilagodila tudi učna gradiva in druga potrebna oprema;

- bi se svetovalci morali dodatno usposobiti za svetovalno delo z gluhihimi in naglušnimi odraslimi.

Primeroma navajamo pet izbranih mnenj svetovalcev iz anketnega vprašalnika (ACS, 2023):

- *»Povezati bi se morali z društvi, ki na tem področju delujejo v lokalnem okolju in se udeležiti njihovih dogodkov in predstaviti našo dejavnosti in se pogovarjati o možnostih sodelovanja.«*
- *»Vsekakor s tolmačem za znakovni jezik (za gluhe), prilagojenimi gradivi, prilagojeno izobraževalno ponudbo, ki bi se je lahko glubi in naglušni sploh udeležili.«*
- *»S ciljno usmerjeno promocijo, z večjo izobraževalno ponudbo za to ciljno skupino.«*
- *»Tako, da bi se usposobilo svetovalce, organizatorje, učitelje. Vsaka ranljiva skupina rabi svoj pristop.«*

Svetovalce smo posebej tudi vprašali, katere **teme usposabljanja** bi najbolj potrebovali in navedli so naslednje:

- poznavanje potreb gluhih in naglušnih odraslih po izobraževanju (izobraževalne vsebine, strategije učenja, ustrezni didaktični pristopi) ter poznavanje konkretnih izobraževalnih možnosti in priložnosti, ki so v lokalnem okolju in tudi širše, v nacionalnem prostoru,
- poznavanje značilnosti gluhih in naglušnih odraslih, kako njihova oviranost vpliva na vključevanje v svetovanje in izobraževanje,
- karierno svetovanje za gluhe in naglušne odrasle, kateri poklici so primernejši, kakšne so lahko karierne poti gluhih in naglušnih odraslih,
- kako najprimerneje komunicirati z gluho in naglušno odraslo osebo v svetovalnem procesu, kako ustrezno pristopiti do njih, jih motivirati in spodbuditi za vključevanje v svetovanje in izobraževanje.

Vse predloge svetovalcev smo smiselno upoštevali tudi pri opredelitvi pristopov informiranja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle, ki so v tem gradivu predstavljeni v nadaljevanju.

3.6. Značilnosti gluhih in naglušnih oseb, ki jih je treba upoštevati v svetovalnem in izobraževalnem procesu

Ker je pomembno, da svetovalec v IO pozna značilnosti gluhih in naglušnih odraslih, ki jih mora upoštevati tako v vodenju svetovalnega procesa, kot v procesu odločanja za izobraževanje in razvoj kariere, bomo v nadaljevanju predstavili ključne značilnosti različnih podskupin gluhih in naglušnih oseb. Pri tem smo se oprli tudi na opise, dostopne na spletni strani Zveze društev za gluhe in naglušnih Slovenije – ZDGNS, saj celostno predstavijo skupino gluhih in naglušnih oseb⁶.

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika – ZUSZJ (Uradni list RS, št. 96/02) **gluho osebo opredeljuje kot osebo, ki je povsem brez sluha, oziroma osebo, ki zaradi težjega sporazumevanja uporablja znakovni jezik kot svoj prvi sporazumevalni jezik** (3.člen). Po oceni Zveze društev za gluhe in naglušnih Slovenije – ZDGNS je v Sloveniji okrog 1.500 gluhih oseb, od teh jih je okoli 1.000 uporabnikov slovenskega znakovnega jezika kot prvega jezika (Vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>).

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) **gluhoto opredeljuje kot eno najtežjih invalidnosti**. Gluho osebo opredeljuje izguba sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz povprečno na ravni 91 dB ali več. Zaradi okvare sluha imajo gluhe in težko naglušne osebe velike težave pri sporazumevanju in vključevanju v okolje, v katerem živijo, se izražajo, ustvarjajo, delajo ali preživljajo prosti čas, kar lahko vodi v različne oblike socialne izključenosti (Vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>).

V svetu gluhi veljajo za skupino težje prizadetih invalidov. V Sloveniji pa temu ni tako, saj še vedno veljajo določila zveznega samoupravnega Sporazuma o seznamu telesnih okvar iz leta 1983, ki gluhe uvršča v 70-odstotno telesno okvaro, zaradi česar jim ni priznan status invalida, nimajo pravice do tehničnih pripomočkov, do invalidnine (Vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>).

Na spletni strani Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije so zapisali (Vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>):

» **Gluhota je nevidna invalidnost**, ki ni samo telesna (anatomska in fizična) nepovratna poškodba, ampak vključuje tudi pomanjkanje slušnega doživljanja, kar ima številne posledice: somatske, psihične in socialne zaradi omejene zmožnosti glasovno-jezikovne komunikacije. Za gluhe osebe se štejejo tudi tiste osebe, ki za sporazumevanje

⁶ Na spletni strani je posebej opisana tudi skupina gluhoslepih oseb. Ker te skupine oseb (še) ne bomo vključili v svetovalno dejavnost v IO, je na tem mestu ne bomo predstavili. V tem gradivu pa smo predstavili kontakte dveh organizacij, ki skrbita tudi za to skupino, Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije in Združenje gluhoslepih Slovenije DLAN.

uporabljajo znakovni jezik. Posledice gluhote so odvisne od vzrokov in okvar in od tega, kako uspešno se je oseba po okvari sluha rehabilitirala. Gluhota lahko povzroča osamljenost, oseba zavrača podporo okolice, se umiku v notranjost in ima stalen občutek izoliranosti in ogroženosti. Gluha oseba je vseskozi stisnjena v kot informacijske blokade, je v podrejenem položaju od sliščih informatorjev in ima venomer občutek odvisnosti, kar posledično vpliva na nezaupanje do sliščih.»

Zato je pomembno, da se gluhi lahko sporazumevajo v svojem slovenskem znakovnem jeziku – SZJ, da imajo možnost bivanja in druženja v skupnosti sebi enakih ter tudi vključevanja v širšo družbo s pomočjo tolmača SZJ in drugih komunikacijskih pripomočkov⁷.

Skupina gluhih se deli na tri podskupine:

- prelingvalno gluhe osebe,
- postlingvalno gluhe osebe in
- naglušne osebe (prelingvalno in postlingvalno).

V nadaljevanju na kratko predstavljamo vsako podskupino, saj ima vsaka specifične potrebe, še posebej glede govorno-socialne komunikacije in socializacije (vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>):

» **Prelingvalno gluhe osebe:**

V to skupino spadajo gluhe osebe brez psihosocialnega doživljanja zvočnega sveta, ki so izgubile sluh takoj po rojstvu ali najkasneje do tretjega leta starosti. Zanje je značilno, da se niso naučile glasovno-jezikovnega sporazumevanja na podlagi slušnega doživljanja. Večina jih je skoraj nemih, zato jih zaradi te izrazito negativne posledice imenujejo "glubonemi", kar je zastarel izraz. Pri njih ni slušne (avditivne) in jezikovne (lingvistične) zaznave, zato je njihova osrednja komunikacija zaznavanje z vidom. Za govorno-socialno sporazumevanje uporabljajo neverbalni sistem komunikacije, predvsem kinetične oblike (znakovni jezik, gib, mimika, pantonima).

⁷ Komunikacijski pripomočko so lahko slušni pripomočki (slušni aparati in slušni vsadki - polžev vsadek in kostno prevodni vsadek) in tekstovni pripomočki, ki omogočajo zapisovanje žive besede na platnu ali ekranu (z napravami kot so Velotype, Plantype, Stenotype) ali preko prenosnika (povzeto po Rezar, 2021. Str. 192). Na tem mestu posredujemo še opis polževega vsadka, ki osebam s hudo ali popolno izgubo sluha lahko omogoča sposobnost zaznave zvokov, poslušanja in s tem povezanega razvijanja govorno-jezikovnih sposobnosti. Pri teh dveh vrstah izgube sluha slušni aparati lahko nudijo le omejeno pomoč, saj so zasnovani tako, da zvok ojačajo, notranje uho pa je še vedno nezmožno pretvoriti zvok. Polžev vsadek obide nedelujoč del notranjega ušesa in dovede signale zvoka neposredno do slušnega živca. Polžev vsadek deluje tako, da električno draži dlačice notranjega ušesa. Uporablja se lahko pri otrocih, mladostnikih ali odraslih ljudeh. Pogoj za vsaditev je, da je uho dovolj razvito, da lahko sprejme elektrodo, oziroma, da je slušni živec ohranjen, nepoškodovan (vir: spletna stran ZDGNS (2023): <https://zveza-gns.si/>).

Prelingvalno gluhe osebe, ki komunicirajo le v znakovnem jeziku in ne artikulirajo govora, so zaradi težke razumljivosti in nezmožnosti komunikacije pogosto psihosocialno osamljene ("mentalni robinzonizem").

Postlingvalno gluhe osebe:

Sem sodijo vse kasneje oglušele osebe, ki so pred tem spontano, s poslušanjem, osvojile glasovno-jezikovno sporazumevanje. Te sicer obvladujejo avditivne in lingvistične zaznave, vendar je znanje v dani situaciji pri glasovno-jezikovnem sporočilu sogovornika odločilen vizualni segment. S sogovornikovega obraza in ustnic »preberejo« – odčitavajo glasovno sporočilo, pri čemer je v optimalnih pogojih (frontalen pogled, jasen govor z odpiranjem ust, brez brk), razumljeno 70 odstotkov sporočila, sicer pa bistveno manj.

Naglušne osebe:

Po statutu Mednarodne zveze naglušnih oseb pojem "naglušen" opredeljuje osebe z izgubo sluha z omejeno sposobnostjo poslušanja in razumevanja, ki običajno komunicirajo z govorom. Naglušne osebe so se znotraj ZDGNS 1993. leta prvič organizirale kot posebna skupina oseb z okvaro sluha.

Po statutu Zveze je naglušna oseba posameznik z izgubo sluha od 31 do 95% po Fowlerju, ki se pri sporazumevanju naslanja na ostanke sluha s slušnim aparatom ali brez njega, z ogledovanjem z ustnic in z drugimi akustičnimi ter psihosocialnimi prilagoditvami in katere glavno sredstvo sporazumevanja je govor. Kot naglušne so opredeljene tudi kasneje oglušele osebe z izgubo sluha več kot 95% po Fowlerju, če je ohranjena funkcija govora in poslušanja.«

V sodobnem svetu je **naglušnost ena najpogostejših težav v starosti** in trend naraščanja je vse večji. Kot navaja avtorica Rezar, se po podatkih evropske organizacije »/.../ 52 milijonov Evropejcev sooča z naglušnostjo v različnih oblikah, od blažje do težke naglušnosti.« (2021, str. 162). Naglušnost v starosti je povezana s staranjem ušesa v sklopu staranja organizma, pojavi pa se lahko tudi zaradi jemanja določenih zdravil, bolezni in hrupa. Oseba se pogosto tega procesa sploh ne zaveda, dokler naglušnost ne postane ovira v komunikaciji (prav tam, str. 162-164). Pri starejših je lahko naglušnost tudi vzrok, da se ne vključujejo v nadaljnje izobraževanje, saj je na splošno znano, da se oseba z naglušnostjo izogiba socialnih stikov.

Iz opisov treh podskupin gluhih je razvidno, da je skupina gluhih (in naglušnih) heterogena skupina, ki zagotovo terja **individualiziran pristop v svetovalnem procesu**. Vsaka podskupina ima svoje načine sporazumevanje in s tem tudi različne oblike oviranosti v komunikaciji s sliščimi, na kar morajo biti pozorni tudi svetovalci v IO, ko je v svetovalnih proces vključena gluha ali naglušna odrasla oseba.

Poleg tega ima **uporaba slovenskega znakovnega jezika – SZJ** tudi svoje značilnosti, ki jih morajo upoštevati in poznati tudi svetovalci v IO. V Sloveniji je bil leta 2002 sprejet Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika – ZUSZJ (Uradni list RS, št. 96/2002). Zakon v prvem členu določa »/.../ *pravico gluhih oseb uporabljati slovenski znakovni jezik (v nadaljevanju znakovni jezik) in pravico gluhih oseb do informiranja v njim prilagojenih tehnikah ter obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik pri enakopravnem vključevanju gluhih oseb v življenje in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe z okvaro sluha.* » (ZUSZJ, 2002) Kot smo že zapisali, sta bila leta 2021 slovenski znakovni jezik in jezik gluhoslepih vpisana tudi v Ustavo RS kot enakovredna jezika (Uradni list RS, št. 92/21).

V skladu z ZUSZJ, se SZJ uporablja v vseh javnih organizacijah, ne glede na vrsto dejavnosti organizacije. Stroške za tolmačenje krije država iz proračunskih sredstev. Avtorica Rezar navaja, da »*Osebe z gluhoto oddajo vlogo o pravicah do rabe SZJ, s katero uveljavijo pravico do rabe SZJ v javnih inštitucijah, hkrati letno prejmejo tudi 30 ur vavčerjev, s katerimi lahko same prosto razpolagajo, kje in kako bodo koristile storitve tolmačenja v SZJ. To so lahko zasebni, družinski dogodki, spremljevalstvo na izletih, tolmačenje televizijskih in radijskih oddaj, udeležba na neformalnem izobraževanju, vodstvo po razstavah itd. Osebe z gluhoto, ki so v izobraževalnem procesu kot dijaki in študentje, pridobijo 100 ur vavčerjev letno.*« (prav tam, str. 182).

V praksi se pogosto opozarja, da je tako 30 ur kot 100 ur skromen obseg ur za tolmačenje v sodobni družbi, če je odrasla oseba aktivna. Le temu lahko pritrdimo tudi z vidika izobraževanja odraslih, saj so mnogi neformalni programi izobraževanja v zadnjih letih za dvig temeljnih kompetenc daljši od 30 ur, dolgi so od 40 do 100 in več ur, kar že v izhodišču gluhim odraslim onemogoča vključitev s tolmačem.

Vsekakor pa velja, da se gluhi in naglušni odrasli **lahko oglasijo pri svetovalcu s tolmačem**. Kadar je tako, je pomembno, da se **svetovalec na to tudi pripravi in zagotovi ustrezne pogoje** za nemoten potek svetovalnega procesa z vključitvijo tolmačenja v SZJ⁸. Na primer, da uredi prostor tako, da ima oseba z gluhoto širok pogled na prostor in tolmača, da je prostor dovolj

⁸ Naj na tem mestu na kratko predstavimo še nekaj **značilnosti slovenskega znakovnega jezika - SZJ**. SZJ je živ jezik, kot vsi drugi jeziki, zato se razvija in spreminja. Pomemben del komunikacije v SZJ je mimika (telesna govorica), saj predstavlja velik delež pri sporočanju. SZJ ni primerljiv s slovenskim jezikom, je samostojen jezik, ki ima lastno strukturo in lastno gramatiko. Posebej velja opozoriti, da ima vsaka država svoj znakovni jezik, zato tudi SZJ ni enak drugim znakovnim jezikom; ker je skupina gluhih oseb heterogena, bomo srečali osebe z gluhoto, ki so visoko funkcionalno pismene in osebe, ki imajo težave z razumevanjem besedila drugega, slovenskega jezika. Pri tem naj še izpostavimo, da osebe z gluhoto uporabljajo tudi branje z ustnic oziroma branje govora, pri čemer gre za več kot le odgledovanje z ustnic; gre tudi za branje obrazne mimike, premikanje oči in druge telesne govorice. Ni pa branje z ustnic pričakovana veščina, ki jo vsak obvlada, poleg tega je branje z ustnic zelo naporno in zahteva veliko koncentracije. (Povzeto po Rezar, 2021, str. 183-184).

osvetljen, pomembno je, da svetloba ne pada na obraz osebe z gluhoto, medtem ko tolmač naj bo osvetljen. Komunikacija z osebo z gluhoto zahteva več časa in strpnosti.

Z vidika spodbujanja gluhih in naglušnih osebe, je pomembno, da svetovalci vedo tudi to (povzeto po Rezar, 2021, str. 187-190):

- osebe z gluhoto imajo enake intelektualne sposobnosti kot slišišči, razlika je v pridobivanju jezika po vizualni poti;
- naše okolje je praviloma naravnano na večinsko, slišiščo populacijo, kar otežuje vključevanje oseb z gluhoto;
- gluhota tudi ne omogoča, da bi si ljudje kar mimogrede pridobili informacije in znanje;
- osebe z gluhoto so zaradi ovirane komunikacije tudi manj konkurenčne na trgu dela in jih na primer tudi redko zasledimo na bolj zahtevnih, izpostavljenih delovnih mestih; večina dlje časa čaka na zaposlitev in se pogosto zaposli tudi na manj zahtevnih delovnih mestih, kot imajo izobrazbo;
- gluhi in naglušni so tudi manj motivirani za vključevanje v izobraževanje in so manj pogosto vključeni v nadaljnje izobraževanje, ker imajo negativne izkušnje iz rednega izobraževanja;
- za neformalno izobraževanje se najraje odločajo na podlagi programa, ki ga izvajajo v posameznih društvih gluhih in naglušnih, kjer je tudi zagotovljeno varno okolje, v katerem vsi uporabljajo znakovni jezik;
- osebe z gluhoto želijo spoštovanje jezikovno kulturne različnosti in upoštevanje posebnosti v komunikaciji;
- zelo pomemben je prvi stik za vzpostavitev dobrega odnosa z gluho osebo, zato naj bo svetovalac na to pripravljen in odprt za vzpostavitev komunikacije v drugem jezikovnem okolju, kot je njegovo.

Zelo celostno in uporabno tudi v svetovalnem procesu, pa je v učnem gradivu z naslovom Gluhe in naglušne osebe v izobraževanju odraslih, ki ga je za namen istoimenskega usposabljanja, ki poteka na Andragoškem centru Slovenije, pripravila avtorica in predavateljica Ciglar (2022), povzela **osnovne napotke za komunikacijo z gluhihimi in težje naglušnimi odraslimi osebami**. Zato jih navajamo v nadaljevanju v celoti, na tem mestu pa povzemamo ključne točke, ki so vključene v napotke:

- način komuniciranja,
- prostor,

- branje z ustnic,
- način razporeditve udeležencev,
- napoved teme,
- oblikovanje stavkov,
- telesna govorica,
- preverjanje razumevanja,
- ne se pretvarjati,
- upoštevanje uporabe slušnih pripomočkov,
- kako pritegnemo pozornost gluhe osebe,
- nošenje zaščitnih mask oteži razumevanje.

Priporočila predavateljice Ciglar so (prav tam, str. 21 – 24):

» **Način komuniciranja**

Z osebo z okvaro sluha se najprej dogovorimo o načinu komunikacije. Ni nujno, da je oseba uporabnik znakovnega jezika. Nekateri gluhi/težje naglušni odlično odgledujejo, drugi kombinirajo odgledovanje in si le delno pomagajo z znakovnim jezikom.

Prostor

*Če je oseba gluha in ima tolmača SZJ, zagotovimo **primeren prostor** za oba: običajno je to spredaj, blizu predavatelja/učitelja, stran od izvora močne svetlobe, ki moti odgledovanje in spremljanje tolmačenja. Tolmač nikoli ne sme sedeti pred oknom ali drugim izvorom svetlobe. **Pogovarjajmo se z gluhim, ne s tolmačem.** Za glube je zelo pomemben **očesni stik** – trudimo se ga vzdrževati ves čas pogovora. Izvor svetlobe naj bo za našim hrbtom. Govorimo z normalno jakostjo, razločno in le nekoliko počasneje kot običajno.*

Branje z ustnic

*Vse osebe z okvaro sluha si pri razumevanju pomagajo z **odgledovanjem** (branjem z ustnic), zato je različna artikulacija pomembna, vendar s tem ne smemo pretiravati. Odgledovanje je **naporno**; zahteva visoko koncentracijo osebe z okvaro sluha in optimalne pogoje: primerno osvetljenost govorca, statičnost govorca, razločen in ne prebiter govor, seznanjenost s temo pogovora. Gluhi lahko z ustnic razberejo **del** povedanega, manjkajočo vsebino pa smiselno povezujejo, včasih tudi uganejo. Težave imajo pri razločevanju podobnih glasov oz. sklopov črk (p, b, m), (k, g, h), (s, c, š), (f, v), (d, n, t). Različni avtorji navajajo različen delež govora, ki ga oseba z okvaro sluha lahko odgleda. Od 30 do 60 %, vendar mora biti oseba odgledovanja večja in vajena.*

Način razporeditve udeležencev

*Več govorcev hkrati otežuje razumevanje in sodelovanje v komunikaciji, pa tudi tolmačenje. Za **lažjo vključitev** gluhe/težko naglušne osebe v skupino lahko sodelujoče posedemo v **polkrog ali krog**. Vsebinsko pogovora lahko tudi na kratko povzamemo. Glubi osebi, ki vpraša, o čem se pogovarjajo drugi, nikoli ne rečemo, da ni nič pomembnega. Tudi obrobne teme pogovora in šale so zanje enako pomembne kot za ostale sodelujoče v skupini. Glube osebe se počutijo neprijetno, v zadregi, če slišijo smeh, saj ne vedo, ali se drugi morda smejejo njim.*

Napoved teme

***Napovemo temo**; na ta način olajšamo priključ besedišču, vezanega na obravnavano vsebino. Opozorimo tudi na spremembo teme. Če pri predavanju/poučevanju/tečaju uporabljamo PowerPoint predstavitev, plakate, zapis na tablo itd., ne hitimo takoj z razlago; pustimo nekaj **časa**, da oseba z okvaro sluha lahko prebere besedilo. Še posebej to velja tedaj, ko je prisoten tolmač; gluba oseba ne more hkrati slediti tolmaču, predavatelju in projekciji/zapisu.*

Oblikovanje stavkov

*Dolge, zapletene povedi otežujejo razumevanje. Oblikujmo **enostavnejše stavke**, podajajmo **sporočilo jasno, razumljivo in podprto z slikovnim gradivom**, kadar je to mogoče. Izogibajmo se redkim tujkam, če je možno, uporabimo domačo ustreznico. Strokovne besede razložimo.*

Telesna govorica

*Pri komunikaciji z glubimi uporabljajmo tudi telesno govorico. Lahko si pomagamo z **mimiko obraza in naravnimi kretnjami**, ki jih pri komunikaciji (nezavedno) uporabljamo tudi slišči; npr. dvignjen palec, spuščen palec, kimanje, odkimavanje, kazanje s kazalcem, obrazna mimika.*

Preverjanje razumevanja

*Preverjajmo razumevanje, in sicer z **vprašanji, na katere ni mogoč odgovor da/ne**. Pogosto že po neverbalnih odzivih ugotovimo, kdaj nas gluba/naglušna oseba ne razume; preoblikujmo sporočilo, poslužimo se preprostejšega besedišča, tujke nadomestimo z domačimi ustreznici, uporabimo vizualno gradivo: narišimo, poiščimo fotografije, uporabimo vse načine, ki se jih domislamo. Zavedajmo se, da osebe s gluboto dobro prikrivajo, kadar česa ne razumejo. Težko jim je priznati, da nečesa niso razumeli.*

Ne se pretvarjati

*Nikoli se **ne pretvarjajmo**, da glubo/ naglušno osebo razumemo, če to ni tako; bodimo iskreni in jo prosimo, da ponovi.*

Upoštevanje uporabe slušnih pripomočkov

*Upoštevajmo, da je **poslušanje** s slušnim pripomočkom **utrudljivo**. Hrup je moteč dejavnik tako za naglušne, ki nosijo slušni aparat, kot za tiste s polževim vsadkom.*

***Slušni aparat** je sestavljen iz mikrofona, procesorja in slušalke. Mikrofon sprejema zvoke iz okolja in jih pretvori v elektronske signale. Procesor obdela in okrepi zvoke tako, da so primerni za določeno naglušnost in okolje, kjer se oseba nahaja. Slušalka obdelane signale ponovno pretvori v zvok, ki se prenese v uho. **PV – polžev vsadek** je elektronska naprava, ki prevzame funkcijo okvarjenih celic notranjega ušesa, ki zvočno informacijo pretvarjajo v zvočni signal. Zvok iz okolice pretvarja v električne impulze in jih prenese neposredno na slušni živec. Notranji del polževega vsadka vstavijo operativno. PV omogoča zaznavo frekvenc v območju govora. Torej gluhim in težko naglušnim osebam omogoča, da slišijo **govor**. Razumevanje govora je odvisno od več dejavnikov. Slušno-govorne vaje so zelo pomembne za dobro razumevanje govora. **Z naglušno** osebo komuniciramo jasno, razločno, ne prebitro in ne prepočasi. Naglušna oseba zna poslušati, težave ima pri sprejemanju določenih glasov, ki so si podobni. Mnoge naglušne osebe opazujejo tudi mimiko obraza in berejo z ustnic.*

Oseba z naglušnostjo naj sama izbere prostor, kjer bo sedela, odvisno, na katero uho bolje sliši. Postavimo pravilo, da v prostoru govori le ena oseba. Če je udeležencev več, povzamemo njihova vprašanja in odgovore, saj naglušne osebe težko sledijo ostalim udeležencem, ker so osredotočene na predavatelja/ učitelja ...

Kako pritegnemo pozornost gluhe osebe

*Kako pritegnemo pozornost gluhe osebe? O tem se dogovorimo z vsako osebo individualno. Slišiči se med seboj pokličemo po imenu, gluhi se naravno **potrepljajo** po rami. Če je oseba oddaljena, lahko tudi pomahamo.*

Nošenje zaščitnih mask oteži razumevanje

*Covid-19 je zaradi nošenja **zaščitnih mask** gluhim in naglušnim zelo **otežil razumevanje**; upoštevajmo to pri komunikaciji, če je le možno, snemimo masko. Tolmačem znakovnega jezika zakon dovoljuje, da med tolmačenjem gluhi osebi ne nosijo maske.«*

Tudi predavateljica Ciglar v učnem gradivu posebej izpostavi pomen **individualiziranega pristopa**, ki upošteva želje posameznika in **njegovo odločitev o načinu komuniciranja**, ki jo sogovornik na drugi strani mora spoštovati (prav tam, str. 24).

3.7. Potrebe gluhih in naglušnih odraslih za vključevanje v svetovanje in izobraževanje odraslih

Ko opredeljujemo potrebe gluhih in naglušnih odraslih, izhajamo iz ugotovitev o njihovi vključenosti v formalno in neformalno izobraževanje, ki smo jih predhodno že predstavili v tem gradivu. Podatki, pridobljeni iz različnih virov, so pokazali, da je zelo nizka vključenost gluhih in naglušnih odraslih tako v formalno, kot neformalno izobraževanje ter pričakovano, tudi v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba.

Zato je treba okrepiti aktivnosti za večjo dostopnost in vključenost gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje. Pri tem pa ima lahko pomembno vlogo svetovalna dejavnost v IO, ki s izvaja kot javna služba, kar bomo predstavili v nadaljevanju.

Pred tem pa sklicujoč se tudi na ReNPIO22-30, predstavljamo ključne cilje, ki jih ima država tako na področju formalnega kot neformalnega izobraževanja odraslih, ki so pomembni tudi za vključevanje gluhih in naglušnih odraslih v izobraževanje.

Izhajamo tudi iz **skupne vizije** aktualne Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2022–2030 - **ReNPIO22-30**, ki je (Potočnik, ur., 2022, str. 15):

» Odrasli prebivalci Slovenije imajo v vseh življenjskih obdobjih enake možnosti in spodbude za kakovostno učenje in izobraževanje za svoj celostni razvoj in sonaravno bivanje.«

In vizija velja prav za vse odrasle, ne glede na različne oblike njihove ranljivosti oziroma, prav za njih se je treba z različnimi ukrepi še dodatno potruditi, da se jim omogoči in olajša dostop in vključenost v vseživljenjsko učenje. Zato je v ReNPIO22-30, poleg treh prednostnih področij, ki opredeljujejo cilje na področju formalnega in neformalnega izobraževanja odraslih do leta 2030, še posebej izpostavljen tudi pomen zagotavljanja podpornih dejavnosti za uresničevanje izobraževalnih in učnih ciljev odraslih, med katerimi je tudi svetovalna dejavnosti v izobraževanju odraslih.

Formalno izobraževanje odraslih

Cilji, ki jih država želi doseči na področju formalnega izobraževanja, so zapisani **na drugem prednostnem področju**, ki obsegajo cilje za pridobitev izobrazbe na osnovnošolski, srednješolski in višješolski ravni (prav tam, str. 53). V uvodu je posebej poudarjeno, da *»Analize izobraževanja v povezavi s trgov delo kažejo, da ustrežna formalna izobrazba omogoča pridobivanje široko prenosljivih kvalifikacij, večjo stabilnost obranjanja delovne aktivnosti in zaposljivost posameznikov. Zato je eden temeljnih izobraževalnih*

ciljev držav članic EU čim večjemu številu prebivalcev zagotoviti dostop do različnih učnih in izobraževalnih priložnosti, kar pomeni tudi spodbujanje vključevanja v programe formalnega izobraževanja.» (prav tam, str. 54).

Z različnimi ukrepi naj bi oblikovali spodbude za krepitev motivacije za pridobitev višje formalne izobrazbe od že dosežene, še posebej, če odrasel v rednem izobraževanju ni pridobil bodisi osnovnošolske bodisi srednješolske izobrazbe, ki je podlaga za lažje vključevanje na trg dela in aktivno sodelovanje v družbenem življenju. Pri tem je posebej priporočeno, da je treba vzpostavljati podporne mehanizme za odpravo ovir pri vključevanju v formalno izobraževanje ter pripravljati učne pristope in učna gradiva, ki so prilagojena potrebam udeležencev (prav tam, str. 54-55). Kar je pomembno tudi za vključevanje gluhih in naglušnih odraslih v formalno izobraževanje, glede na nizko raven dosežene izobrazbe v tej skupini odraslih in pogosto izražene težave, s katerimi se srečujejo v izobraževalnem procesu. Zato je potrebna **dodatna podpora in prilagoditev učnega procesa ter učnih gradiv.**

Neformalno izobraževanje odraslih

Cilji, ki jih država želi doseči na področju neformalnega izobraževanja, so zapisani na prvem (splošno neformalno izobraževanje) in tretjem prednostnem področju (strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje za trg dela).

Na **prvem prednostnem področju** je še posebej zapisano, da *»Splošno neformalno izobraževanje odraslih je izrazito večrazsežnostno; vključuje izobraževanje in učenje za izvajanje aktivnega državljanstva; vpliva na posameznikov celostni razvoj, sobivanje z drugimi in drugačnimi, preprečevanje neenakosti v možnostih za izobraževanje in razvoj individualne ustvarjalnosti. Krepi tudi osebne in družbene vezi, ki izhajajo iz skupnih dejavnosti, ciljev, vrednot in kulturne dediščine v najširšem pomenu. Tako se odrasli lažje prilagajajo družbenim in gospodarskim spremembam, kar pozitivno vpliva na trajnostni razvoj, krepi lokalno pripadnost in udejstvovanje ter pripomore k razvoju globalnega državljanstva.» (prav tam, str. 47).* In v nadaljevanju je še posebej poudarjeno, da *»Učinki sodelovanja odraslih v splošnem neformalnem izobraževanju so različni za posameznika in družbo oziroma skupnost. Krepijo posameznikov nadzor nad potekom življenja, saj si oblikujejo stališča in krepijo socialni kapital, kar pozitivno vpliva na njihovo zdravje, družinsko življenje in delo (raziskava Bell, 2012, str. 122).« (prav tam, str. 47).*

V ReNPIO22-30 je kot prednostno naveden širok nabor vsebin (prav tam, str. 50-51):

- bralna pismenost,
- trajnostni razvoj, zaščita okolja, blažitev podnebnih sprememb in prilagajanje nanje, krožno gospodarstvo in podobno,

- energijska pismenost,
- finančna pismenost,
- medijska pismenost,
- aktivno državljanstvo,
- digitalna pismenost,
- preventivni programi s področja zdravja in izboljšanje zdravstvene pismenosti,
- prometna varnost,
- kmetijska dejavnost in dejavnosti za razvoj podeželja in podobno,
- kulturna pismenost, kulturno-umetnostna vzgoja, kulturna zavest in izražanje ter ustvarjalne industrije in podobno,
- jezikovno izobraževanje odraslih v zvezi z jezikovnimi viri in tehnologijami,
- jezikovno usposabljanje za izboljšanje jezikovnih zmožnosti, vključno z učenjem slovenskega jezika kot drugega jezika,
- solidarnost, sodelovanje in izmenjave znanja in izkušenj med generacijami,
- razvoj kritičnega mišljenja, demokratičnega sodelovanja v družbenih procesih in družbeno odgovornega ravnanja,
- krepitev spretnosti in dejavnosti za družbeno vključenost,
- razvoj spretnosti starejših za vključevanje v VŽU,
- razvoj spretnosti delodajalcev za krepitev vključevanja v VŽU,
- krepitev sodelovanja v skupnosti,
- skupnostno učenje,
- zdrav življenjski slog,
- ohranjanje in krepitev narodne identitete,
- medkulturni dialog in sobivanja različnih kultur in podobno.

Ob vseh teh vsebinah naj še enkrat izpostavimo pomen razvijanja kompetenc tudi v skladu na ravni Evropske skupnosti opredeljenih osmih ključnih kompetenc, kar smo že opisali v uvodu tega gradiva (Evropska komisija, 2018).

Na **tretjem prednostnem področju**, ki opredeljuje strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje za potrebe trga dela, je poudarjen pomen vključujočega trga dela, kakovostnih delovnih mest in krepitev znanja in spretnosti za trg dela skozi vse življenje (prav tam, str. 57). Hiter tehnološki razvoj zahteva hitro prilagajanje posameznika z nenehnim izboljševanjem in razvojem znanja in spretnosti, kar je pomembno tudi za gluhe in naglušne odrasle.

V ReNPIO22-30 je zapisano, da je v okviru tega prednostnega področja » /.../ osrednja pozornost namenjena krepitvi znanja in spretnosti prebivalstva za industrijsko tranzicijo in podjetništvo, kar je opredeljeno v S4 – Slovenski strategiji pametne specializacije. Ta združuje cilja: krepitev inovativnosti, produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva; krepitev znanja in zmoglosti zaposlenih in njihovega osebnostnega razvoja.« (Prav tam, str. 58). Poudarjen je pomen priprave teh programov po meri (delodajalcev in zaposlenih), torej izhajajoč iz konkretnih potreb dela za dvig in nadgradnjo poklicnih znanj in spretnosti.

3.8. Pristopi k izobraževanju gluhih in naglušnih odraslih, ki se lahko upoštevajo tudi v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba

Pri iskanju primerov dobrih praks v evropskem prostoru, kateri so uspešni pristopi k izobraževanju gluhih in naglušnih, se je izkazalo, da so le ti najbolj razviti in sodobno naravnani v skandinavskih državah, na Norveškem, Švedskem in Danskem. V državah, ki so poznane po inkluzivnem izobraževanju, izobraževanju, ki vključuje vse ranljive skupine prebivalstva in se temu ustrezno prilagaja oziroma razvija.

Tudi to temo sta v poročilu, ki smo ga že navedli, vključili avtorici Mirčeva in Macur (2023). V poročilu sta zapisali, da je v evropskem prostoru razvitih več modelov (konceptov) izobraževanja gluhih in naglušnih otrok, mladine in odraslih, ki jih na kratko tudi opišeta. Pregled literature je pokazal tri modele oziroma pristope, pri čemer ima drugi dve smeri:

1. **Dvojezično-dvokulturno izobraževanje:** »Pri tem konceptu se gluhost/naglušnost obravnava kot kulturno in ne medicinsko vprašanje. Izobraževanje gluhih se začne z učenjem znakovnega jezika. Temu sledi učenje pisnega ali govornega jezika. Koncept dvojezičnega-dvokulturnega sporazumevanja obravnava pisni oziroma govorni jezik in znakovni jezik kot enakovredna. Ta pristop poudarja obvladovanje dveh (ločenih) realnosti: realnost gluhih in realnost slišočih. Znanje znakovnega jezika od rane mladosti, po mnenju zagovornikov te modalitete, naj bi bil pogoj za optimalni kognitivni razvoj ljudi. Zato je zagotavljanje dostopa do znakovnega jezika, po mnenju predstavnikov dvojezičnega pristopa, pogoj za zagotovitev, da gluhi in naglušni posamezniki ne bodo doživljali jezikovne prikrajšanosti, kar je pomembno za duševno zdravje, socialno-čustveni razvoj, kasneje tudi učenje jezika slišočih kot tudi za doseganje višjih izobraževalnih dosežkov.« (prav tam, str. 12).
2. **Slušno ustno in slušno verbalno izobraževanje:** »/.../ je nazor po katerem je gluhota medicinsko in ne kulturno vprašanje. Ta pristop ima dve smeri. Po prvi, bi moralo izobraževanje gluhih spodbujati uporabo govornega jezika. K temu prispeva branje z ustnic in govorni trening – oralizem. Oralizem je bil uveljavljen kot alternativa znakovnemu izobraževanju in nasprotuje uporabi znakovnega jezika pri izobraževanju gluhih in naglušnih učencev. Druga smer – popolna komunikacija za glube in

naglušne učee spodbuja uporabo kombiniranih komunikacijskih sredstev, npr. poslušanje in branje z ustnic, govor, uporaba znakovnih jezikov, kretnje, črkovanje s prsti in govorico telesa. Cilj pristopa popolne komunikacije naj bi bil optimiziranje komunikacijskih spretnosti, z uporabo kombiniranih sredstev, najbolj primerne za vsakega posameznika v določenem obdobju življenja.» (prav tam, str. 13).

Ob tem velja izpostaviti, da medtem, ko dvojezična-dvokulturna komunikacija oziroma izobraževanje poudarja ločevanje govornega in znakovnega jezika, model popolne komunikacije omogoča hkratni uporabo govornega in znakovnega jezika.

Različni avtorji, ki opisujejo različne pristope, vedno zaključijo, da ni enega pristopa, ki bi bil primeren za vse posameznike in vse situacije, temveč je smiselno uporabljati in kombinirati različne modele oziroma pristope (prav tam, str. 13).

Na osnovi predstavitev primerov dobrih praks, predvsem na Norveškem in Danskem, Mirčeva in Macur v Analizi podatkov o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v programih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja ugotavljata, da (prav tam, str. 17-18):

»Zaradi nizkega števila gluhih in naglušnih odraslih v Sloveniji, ki bi se izobraževali v programu osnovnošolskega ali srednješolskega izobraževanja bi bilo verjetno nerealno, da se za odrasle izvaja model dvojezično-dvokulturnega izobraževanja, kjer bi učeci se odrasli spremljali pouk v znakovnem jeziku. Slovenska praksa kaže, da je za pridobivanje višje izobrazbene stopnje pri odraslih bolj realna izbira integracije, kjer odrasli pridobivajo znanje skupaj s slišječimi udeleženci. Pri organizaciji in izvedbi izobraževalnega procesa je pomembno, da se upoštevajo ne le njihove potrebe povezane s slušno prikrajšanostjo, temveč tudi potrebe, ki jih imajo kot odrasli in sprejeti in izvajati prilagoditve, ki temeljijo na andragoški teoriji in praksi.«

3. VLOGA SVETOVALNE DEJAVNOSTI V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH ZA VEČJE VKLJUČEVANJE GLUHIH IN NAGLUŠNIH ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJE IN UČENJE (mag. Tanja Vilič Klenovšek)

4.1. Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih

Svetovalna dejavnost v IO se v slovenskem prostoru **sistematični razvija na ravni prakse že več kot 20 let**. Na ravni teorije pa prve teoretske opredelitve svetovalne dejavnosti v IO v slovenskem prostoru segajo v osemdeseta leta prejšnjega stoletja. Z izdajo knjižice *Svetovalno delo pri vzgoji in izobraževanju odraslih* (1982) je Jelenc postavil temelje umeščanja svetovalnega dela v slovenski teoriji in praksi izobraževanja odraslih. Svetovalno delo na področju izobraževanja odraslih, ki ga je poimenoval andragoško svetovalno delo, je opredelil kot

»/ .../ tisto svetovalno delo, ki rabi odraslemu človeku pri njegovem izobraževanju in vzgoji ter s tem pri oblikovanju njegove osebnosti, da bi lahko ustrezno opravljal svoje funkcije kot odrasla oseba.« (prav tam, str. 64).

Svetovalno dejavnost je opredelil **kot podporo odraslemu pri odločanju za začetek izobraževanja, pri pripravi na izvedbo in v sami izvedbi** (prav tam, str. 73–75).

Kasneje sta področje svetovalne dejavnosti v IO raziskovala in opredeljevala skupaj z Jelenc Krašovec in v prvem učbeniku za študente andragogike z naslovom *Andragoško svetovalno delo*, v letu 2003 zapisala (prav tam, 2003, str. 24–25):

»*Temeljni cilj in funkcija andragoškega svetovalnega dela je: pomagati posamezniku, da uspešno izpelje svoje izobraževanje ali učenje. Ta temeljni cilj, ki označuje celoto, lahko razčlenimo na vrsto posameznih ciljev, kot so:*

- *uresničevanje posameznikovih ciljev, motivov in vrednot, povezanih z izobraževanjem in učenjem;*
- *krepitev motivacije, zaupanja vase pri izobraževanju in učenju;*
- *izbiranje ustreznih možnosti in priložnosti za izobraževanje;*
- *izbiranje in določanje načinov izpeljave in strategij;*
- *uspešno organiziranje izpeljave izobraževanja in učenja;*
- *uspešno in učinkovito učenje;*
- *razvijanje in krepitev sposobnosti za učenje;*
- *uporaba, uveljavitev in možnosti uporabe pridobljenega znanja;*
- *spremljanje aktivnosti izobraževanja in učenja.*«

V letu 2009 pa sta v posodobljeni izdaji učbenika *Andragoško svetovalno delo* posebej poudarila, da se vsebina svetovalnega dela v IO **prepleta tudi z vsebinami kariernega svetovalnega dela in svetovalnega dela za osebni razvoj**. Zapisala sta, da se za temeljnim ciljem andragoškega

svetovalnega dela ((prav tam, 2009, str. 25) »/.../ bolj ali manj implicitno nabajata dva, temu cilju podrejena ali vzporedna cilja, to pa sta:

- optimalen osebni razvoj in osebna življenjska pot posameznika; ter
- uresničevanje njegovega poklicnega ali delovnega cilja ali poklicne poti.«.

Vilič Klenovšek, ki je v slovenskem prostoru skupaj s sodelavci na Andragoškem centru Slovenije opredelila model Informiranja in svetovanja v izobraževanju odraslih - model ISIO konec 90-tih let prejšnjega stoletja (Vilič Klenovšek in Klemenčič, 2000), pa v vseh svojih delih (npr. 2009, 2018, 2023) izpostavlja, da je svetovalna dejavnost v IO ena od ključnih podpornih dejavnosti v IO, ki ne prispeva le k **uresničevanju individualnih ciljev** izobraževanja in učenja odraslih, temveč tudi širše, k uresničevanju **strateških ciljev**⁹ izobraževanja odraslih v slovenskem prostoru, med katerimi je tudi dvig udeležbe (še posebej ranljivih) odraslih v izobraževanje in učenje.

V okviru dejavnosti Andragoškega centra Slovenije je bila po **modelu ISIO** v letih 2001-2005 **najprej vzpostavljena mreža 14**, kasneje pa z dodanimi tremi, **mreža 17 središč ISIO**, ki pa se je v vsebini in načinu delovanja ves čas tudi posodabljala in nadgrajevala. Z letom 2021 pa se je uspešna dejavnost 17 središč ISIO v skladu z Zakonom o izobraževanju odraslih – ZIO-1 (2018) umestila v vzpostavljeno svetovalno dejavnost v IO kot javno službo, kar opisujemo v nadaljevanju.

Na tem mestu z vidika zagotavljanja večje vključenosti tudi gluhim in naglušnim odraslim v svetovalno dejavnost v IO, izpostavljamo še, da mnogi slovenski in evropski avtorji zagovarjajo tudi pomembno vlogo svetovalnega dela v IO v tem, da omogoča ne vključenim skupinam odraslih dostop in udeležbo v izobraževanju in učenju ter s tem vpliva **na večjo socialno integracijo, solidarnost in družbeno kohezivnost** v razvitih družbah (Jelenc Krašovec, 2009, Carpentieri idr., 2018, Vilič Klenovšek, 2023).

⁹ Pri opredeljevanju strateških ciljev svetovalne dejavnosti v IO, v slovenskem prostoru poudarjamo, da s svetovalno dejavnostjo v IO prispevamo k: večji dostopnosti do informiranja in svetovanja o možnostih izobraževanja in učenja, večji vključenosti v izobraževanje in učenje in večji učinkovitosti in uspešnosti izobraževanja in učenja odraslih (Vilič Klenovšek, 2018).

4.2. Namen in cilji svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba

Svetovalna dejavnost v IO se je kot javna služba vzpostavila v januarju 2021 najprej v mreži 34 javnih izobraževalnih organizacij – ljudskih univerz (v nadaljevanju LU), v letu 2022 pa se je mreži pridružila še ena LU, skupaj je v letu 2023 v mreži 35 LU in sicer v skladu z:

- Zakonom o izobraževanju odraslih – ZIO-1 (Uradni list RS, št. 6/18),
- Smernicami za izvajanje za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba (Dovžak idr., 2020), ki so bile v juniju 2020 sprejete na Strokovnem svetu za izobraževanje odraslih (v nadaljevanju Smernice, 2020),
- Pravilnikom o standardih in normativih za financiranje in izvajanje javne službe na področju izobraževanja odraslih (Uradni list RS, št. 180/20).

ZIO-1¹⁰, ki je bil sprejet v letu 2018, je prinesel pomembno novost v izobraževanje odraslih v slovenskem prostoru, uzakonil je svetovalno dejavnost v IO kot javno službo. Svetovalna dejavnost v IO je z ZIO-1 v skladu z 52. členom določena za vsebino javne službe na področju izobraževanja odraslih. Svetovalna dejavnost v IO zajema svetovalno dejavnost pri:

- vključevanju v program osnovne šole za odrasle in pri nadaljevanju izobraževalne poti,
- vključevanju v javnoveljavne izobraževalne programe za odrasle, po katerih se ne pridobi javnoveljavna izobrazba,
- vključevanju v neformalne izobraževalne programe za odrasle,
- ugotavljanju in dokumentiranju znanja in spretnosti, pridobljenih v formalnem in neformalnem izobraževanju ter pri priložnostnem učenju, na podlagi dokumentacije, in sicer za osebni razvoj, nadaljnje izobraževanje in vključitev na trg dela, ter
- samostojnem učenju.

Strokovne smernice za izvajanje svetovalne dejavnosti v IO kot javne službe, pa so bile v letu 2020 opredeljene s **Smernicami za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba** (Dovžak idr., 2020; v nadaljevanju Smernice (2020)). V Smernicah (2020)

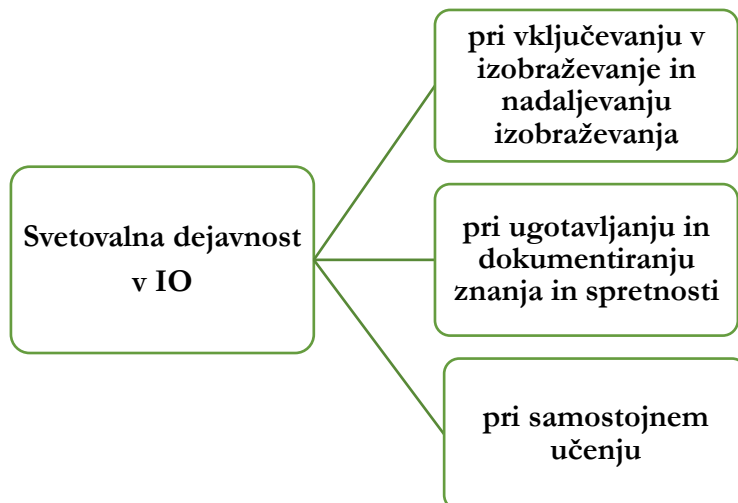
¹⁰ ZIO-1 (2018) ureja javni interes na področju izobraževanja odraslih, način uresničevanja javnega interesa na področju izobraževalnih programov za odrasle in dejavnosti na področju izobraževanja odraslih.

je opredeljeno, da svetovalna dejavnost v IO zajema tri področja svetovalne dejavnosti (kar ponazarja tudi slika 1 v nadaljevanju)¹¹ (prav tam, str. 12-13):

- pri vključevanju v izobraževanje in nadaljevanju izobraževanja,
- pri ugotavljanju in dokumentiranju znanja in spretnosti ter
- pri samostojnem učenju.

V svetovalno dejavnost pri vključevanju v izobraževanje in nadaljevanju izobraževanja so v skladu z 52. členom ZIO-1 (2018) vključene te svetovalne dejavnosti: svetovalna dejavnost pri vključevanju v program osnovne šole za odrasle in pri nadaljevanju izobraževalne poti, pri vključevanju v javnoveljavne izobraževalne programe za odrasle, po katerih se pridobi javnoveljavna izobrazba, in pri vključevanju v neformalne izobraževalne programe za odrasle. Povezanost teh treh svetovalnih dejavnosti v eno področje je strokovno utemeljena, saj svetovalno delo za vse tri svetovalne dejavnosti temelji na istih izhodiščih in pristopih, ki prispevajo bodisi k vključitvi bodisi k nadaljevanju izobraževalne poti odraslih na različnih ravneh formalnega izobraževanja ali v neformalnem izobraževanju in pri učenju (prav tam, str. 12).

Slika 2: Tri področja svetovalne dejavnosti v IO

Svetovalna dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, je namenjena **vsem odraslim** v lokalnem oziroma regionalnem okolju, v katerem deluje izvajalec javne službe v IO, namenjena je potencialnim ali že vključenim odraslim v katero koli izobraževalno organizacijo. **Še posebej mora**

¹¹ Kaj je področjem skupno in kaj je specifična vsebina posameznega področja, je opisano v drugem in tretjem poglavju Smernic (2020).

biti dostopna ranljivim odraslim, pri čemer je posebna pozornost namenjena odraslim brez dokončane osnovnošolske izobrazbe, poklicne ali strokovne izobrazbe oziroma odraslim z nižjimi ravnmi spretnosti (prav tam, str.13 in str. 21 – 22).

V Smernicah (2020) so za svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, opredeljena izhodišča za opredelitev svetovalne dejavnosti v IO, vsebina¹², organiziranost, kadrovski in drugi pogoji za izvajanje, evidence in dokumentacija ter presojanje in razvijanje kakovosti.

V letu 2020 je bil sprejet tudi **Pravilnik o standardih in normativih za financiranje in izvajanje javne službe na področju izobraževanja odraslih** (Uradni list RS, št. 180/20; v nadaljevanju Pravilnik o standardih in normativih (2020)), s katerim je določena metodologija za določitev vrednosti svetovalne dejavnosti v IO, obseg svetovalne dejavnosti kot javne službe na področju izobraževanja odraslih in standardi prostorov in opreme za izvajanje javne službe.

Upoštevajoč dejavnike in kriterije za določitev obsega svetovalne dejavnosti v 15.členu Pravilnika o standardih in normativih (2020), je za območja delovanja 35 LU, v mreži LU razporejenih 100 svetovalnih delavcev v IO, z različnimi deleži po posamezni LU. V skladu s 15. členom se bo izračun ažuriral po vsakih treh letih izvajanja svetovalne dejavnosti.

V skladu z vsemi navedenimi dokumenti **Andragoški center Slovenije** (v nadaljevanju ACS) skrbi za razvoj svetovalne dejavnosti v IO ter tudi za strokovno podporo pri izvajanju svetovalne dejavnosti v IO kot javne službe (naloge na tem področju so opredeljene letno v Letnem delovnem načrtu ACS).

Ena od strokovnih nalog je tudi spodbujanje in razvijanje pristopov **za večje vključevanje ranljivih skupin odraslih**, med katerimi so tudi gluhe in naglušne osebe.

4.3. Opredelitev ranljivih skupin odraslih v izobraževanju in svetovanju

V izobraževanju odraslih se v praksi srečujemo z **različnimi skupinami odraslih**, ki jih zaznamujejo določene skupne značilnosti. Bodisi je to raven izobrazbe, vrsta poklica, spol,

¹² Pri opredelitvi vsebine svetovalne dejavnosti v IO so bili upoštevani tudi dosedanja strokovni pristopi in izkušnje v razvoju in izvajanju svetovalne dejavnosti za odrasle v Sloveniji, predvsem izkušnje izvajalcev dejavnosti informiranja in svetovanja v izobraževanju odraslih - središča ISIO (prva središča ISIO so bila vzpostavljena leta 2001, leta 2020 je delovalo 17 središč ISIO) in izvajalcev dejavnosti samostojnega učenja - SSU (prva SSU so bila vzpostavljena leta 1993, leta 2020 je SSU izvajalo 38 izvajalcev) ter izkušnje pri razvijanju in izvajanju ugotavljanja in dokumentiranja znanja in spretnosti, pridobljenih v formalnem in neformalnem izobraževanju ter pri priložnostnem učenju (v letih 2009–2014 in 2016-2022 je v slovenskem prostoru potekalo več projektov, financiranih iz sredstev Evropskega socialnega sklada, v okviru katerih so se razvijali pristopi in orodja za vrednotenje in priznavanje znanja, spretnosti in zmožnosti odraslih, pridobljenih v formalnem in neformalnem izobraževanju ter pri priložnostnem učenju).

starostna skupina, zaposlitveni položaj, pripadnost etični skupini, različne oblike oviranosti idr. Še posebej, kadar se odrasli soočajo z različnimi oblikami oviranosti, kot je nizka raven izobrazbe, brezposelnost, fizična oviranost (fizične oblike invalidnosti), slepota, gluhost in naglušnost, težave v duševnem razvoju in v duševnem zdravju idr., se ti odrasli soočajo tudi s težavami pri dostopu in vključenosti v izobraževanje. Bodisi v formalno (ko si odrasli želijo pridobiti višjo raven izobrazbe od že dosežene) bodisi v neformalno (za delo, osebni razvoj, za družbeno vključenost) bodisi se manj zavedajo oziroma izkoristijo možnosti priložnostnega učenja, ki v sodobnih družbah postajajo vse pomembnejši vir pridobivanja in nadgradnje kompetenc, ki jih odrasel potrebuje za aktivno in kakovostno (so)bitvanje v družbi.

Oprelitev, **kdo so ranljive skupine** je v strokovni andragoški literaturi veliko. Javrh in Kuran (2011) povzemata, da lahko posamezno skupino opredelimo kot ranljivo na podlagi različnih kriterijev, pri čemer izpostavita, da je tisti **najbolj opredeljujoč in hkrati univerzalen kriterij, družbena izključenost ali obrobnost določene skupine**. Ranljivost pogosto določa preplet različnih dejavnikov in v kontekstu izobraževanja odraslih, Javrh in Kuran opredeljujeta *»Kot ranljivo ciljno skupino bi v izobraževanju odraslih lahko opredelili skupino odraslih, ki je družbeno, kulturno ali ekonomsko prikrajšana, največkrat zaradi svojih značilnosti, ki odstopajo od dominantnih in zaželenih družbenih značilnosti v določenem okolju in času in so posledica drugačnih življenjskih navad, kulturnih praks, etničnosti, spola, starosti, pripadnosti družbenemu razredu, lahko pa so tudi posledica drugačne spolne usmerjenosti ali prepričanj. Te značilnosti največkrat spremlja revščina, brezposelnost, nizka stopnja izobrazbe, neznanje jezika, pomanjkanje informacij, manjša dostopnost do sodobne tehnologije, in drugo. Zaradi vseh teh značilnosti ranljive ciljne skupine potrebujejo drugačne možnosti za izobraževanje, ki naj bi izhajale iz značilnosti življenjskih ter kulturnih praks skupnosti, v katerih ti ljudje živijo.«* (prav tam, str. 26).

Javrh (ur., 2021) izpostavi tudi, da ima **ranljivost lahko dva vidika**: *»Na eni strani subjektivnega, tj. kako posameznik doživlja marginalnosti (v skupnosti, družini ali družbi), in objektivnega na drugi, tj. kako dominantne družbene sile, ki pogosto spodbujajo in ohranjajo takšno izključenost, vplivajo na posameznika.«* (prav tam, str. 28). Z vidika posameznika je pomemben **subjektivni vidik, kako doživlja izključenost**, saj *»Iz njega pogosto izvira motivacija ali pomanjkanje le-te za, na primer, vključevanje v izobraževanje; občutek nemoči oziroma opolnomočenosti idr.«* (prav tam, str.28).

Bodisi izobraževalec bodisi svetovalec morata vedeti, kako naj nagovorita tiste, ki so marginalizirani in izključeni, mora razumeti njihov položaj, kako ga doživljajo, kaj potrebujejo, da presežejo ovire in bodo vključeni v skladu z njihovimi interesi in cilji. Zato je pomembno, **da izobraževalec in svetovalec dobro poznata posamezne ranljive skupine**, kaj so njihove značilnosti, predvsem

pa, kaj so razlogi, da se ne vključujejo v izobraževanje (Javrh in Kuran, 2011). Podatki različnih raziskav (Mirčeva idr., 2023) kažejo, da ne vključenost v izobraževanje še pogloblja ranljivost posameznih skupin odraslih. Zato je **pomembno prepoznati ključne ovire**, ki zaznamujejo posameznega odraslega (oziroma skupine odraslih), mu (jim) jih pomagati odpravljati ali vsaj obvladovati, da se bo posameznik lahko vključil v izobraževanje in dosegel izobraževalne cilje (ki so pogosto povezani tudi s kariernimi cilji, vezani na delo ali osebno življenje), ki so zanj pomembni v danem trenutku.

Ovire, ki jih imajo odrasli pri vključevanju v izobraževanje so različne, v andragoški literaturi je najbolj poznana delitev ovir angleške strokovnjakinje Cross (1981), ki je ovire razdelila na (glej tudi Mikulec, 2023, str. 41-42):

- **dispozicijske**, ki se nanašajo na kognitivne in druge zmožnosti odraslega, tudi na pomanjkanje samozavesti in samo-učinkovitosti;
- **situacijske**, ki se nanašajo na življenjske situacije odraslih, npr. (ne)zagotovljeno varstvo otrok v času izobraževanja, delovna preobremenjenost, delo v izmenah ipd.;
- **institucionalne**, ki se nanašajo na ovire povezane z organizacijami izobraževanja, npr. visoki stroški izobraževanja (kotizacije in šolnine), neustrezna časovna organizacija izobraževanja, oddaljenost kraja poteka izobraževanja idr.

V analizi dejavnikov, ki v zadnjih letih najbolj vplivajo na (ne)udeležbo odraslih v izobraževanju v starosti 25 do 64 let, je Mirčeva (2023) ugotovila, da »*Dejavniki, ki napovedujejo, da se bodo odrasli udeležili programov izobraževanja, so: zaključena formalna izobrazba, starost, spol, država rojstva in delovni status.*« (prav tam, str. 91). V izobraževanje se vključuje več odraslih, ki imajo višje ravni izobrazbe od ISCED 0-2, več mlajših kot starejših odraslih, več žensk kot moških, več odraslih, ki nimajo priseljskega ozadja, več zaposlenih na zahtevnejših delovnih mestih, več so vključeni delovno aktivni kot tisti, ki ne iščejo dela.

Vilič Klenovšek (2023) je v analizi o dejavnikih (ne)vključenosti v izobraževanje kot oviro za vključevanje ranljivih odraslih opredelila tudi neinformiranost o možnostih (brezplačnega) izobraževanja in usposabljanja. Na osnovi podatkov tudi iz drugih raziskav (npr. podatki Eurostat - Adult Education Survey 2016) je zapisala, da »*V večji dostop in večja informiranost o možnostih brezplačnega svetovanja lahko pomembno vpliva na odločitev za vključitev v IO.*« (prav tam, str. 255).

Pomen svetovalne dejavnosti in skrb za ranljive skupine odraslih, je izpostavljena tudi v novem **Evropskem programu za učenje odraslih do leta 2030** (Svet Evropske unije, 2021). V

evropskem programu je zapisano, da naj države članice EU ob ustreznem upoštevanju načela subsidiarnosti in v skladu z nacionalnimi okoliščinami:

- *»...podprejo učenje in izobraževanje odraslih z vseživljenjskim svetovanjem in razvojem kariere z vzpostavljanjem partnerstev na vseh ravneh; v skladu z načeli zagotavljanja kakovosti bi morale to svetovanje biti povezano s terenskim delom, vrednotenjem in ozaveščanjem, kar bi prispevalo k izvajanju priporočila Sveta o poteh izpopolnjevanja. S tem bo zagotovljeno, da bodo imeli vsi odrasli priložnost pridobiti osnovno znanje in ključne zmožnosti v skladu s svojimi potrebami ter doseči raven znanja in spretnosti, ki je potrebna v današnji družbi in na trgu dela;« (prav tam, str.12).*

V tem evropskem dokumentu je posebej izpostavljeno, da je treba povečati dostop in udeležbo odraslih iz ranljivih skupin, saj **znanje in spretnosti potrebujejo vse skupine odraslih**, ne glede na raven in vrsto izobrazbe, starost in zaposlitveni položaj ali druge značilnosti (priseljenci, podeželsko prebivalstvo, zaporniki idr.), s ciljem, da se bodo odrasli lahko z novim znanjem in spretnostmi **hitro in fleksibilno (odporno) odzivali na hitre spremembe v sodobni družbi**, tako na trgu dela, kot tudi v osebni življenju in družbenem delovanju.

Tudi v aktualnem slovenskem strateškem dokumentu, v Resoluciji o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 - **ReNPIO22-30** (2022) je posebej poudarjeno, da **s svetovalno podporo skrbimo za ranljive skupine odraslih**. V ReNPIO22-30 so opredeljene naslednje ciljne skupine odraslih (prav tam, str. 45):

- odrasli z nizko razvitimi temeljnimi zmožnostmi⁴⁰ ne glede na zaposlitveni položaj, starost oziroma druge značilnosti;
- odrasli, ki potrebujejo izboljšanje splošne izobraženosti za osebne potrebe in reševanje izzivov skupnosti;
- odrasli, ki potrebujejo nadaljnje poklicno oziroma strokovno izpopolnjevanje ali usposabljanje v skladu s potrebami trga dela;
- mlajši odrasli, ki zgodaj opustijo šolanje, in osipniki;
- starejši (65+) in
- odrasli, ki imajo omejene možnosti dostopa do družbenih, kulturnih, gospodarskih in izobraževalnih dobrin.

V **Smernicah za svetovalno dejavnost v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba** pa smo zapisali, da (Dovžak idr., 2020, str. 22);

» Ranljivi odrasli so:

- odrasli brez pridobljene osnovnošolske izobrazbe;
- brezposelni, še posebej starejši in dolgotrajno brezposelni, ki nimajo poklicne ali strokovne izobrazbe, in tisti, ki imajo nizko razvite temeljne ali poklicne zmožnosti;
- zaposleni, ki nimajo poklicne ali strokovne izobrazbe, in zaposleni, ki imajo nizko razvite temeljne ali poklicne zmožnosti, pa tudi zaposleni, ki zaradi specifičnih psihofizičnih zahtev nekega poklica, starosti ali prestrukturiranja delovnega procesa poklica ne morejo več opravljati;
- odrasli z nizko razvitimi temeljnimi in poklicnimi zmožnostmi ne glede na zaposlitveni položaj ali druge značilnosti;
- mlajši odrasli, ki zgodaj opustijo šolanje, in osipniki;
- drugi ranljivi odrasli, ki imajo omejene možnosti dostopa do socialnih, kulturnih, finančnih in izobraževalnih dobrin, kot so odrasli iz manj razvitih regij in podeželsko prebivalstvo, starejši odrasli, Romi, pripadniki manjšin, priseljenci, migranti, brezdomci, invalidi,¹³ odrasli s posebnimi potrebami¹⁴ in obsojenci.«

Pri načrtovanju in izvajanju svetovalne dejavnosti v IO mora izvajalec javne službe v IO upoštevati **potrebe in značilnosti odraslih v izbranem lokalnem oziroma regionalnem okolju**, pri čemer mora biti še posebej pozoren na ranljive odrasle. Zato mora redno analizirati potrebe odraslih po svetovanju, izobraževanju in učenju ter temu prilagajati tudi izvajanje svetovalne dejavnosti.

Z vidika ranljivih odraslih pa v svetovalni dejavnosti izpostavljam **pomen učinkovitosti individualiziranega pristopa**, ki odraslega postavi v središče. V tem pristopu svetovallec odraslega vodi po korakih v spoznavanju sebe, interesov in potreb, motivacije za učenje, za prepoznavanje in ovrednotenje že pridobljenega znanja in spretnosti ter tako prispeva k informirani in premišljeni odločitvi za izobraževanje in učenje ali razvoj kariere v delovnem ali osebnem življenju (Vilič Klenovšek, 2023).

Svetovalni proces je tudi proces učenja o sebi, je **proces opolnomočenja** za odločanje o nadaljnji izobraževalni in karierni poti ter s tem proces, ki prispeva k večji vključenosti odraslega z več vidikov: udeležbe v VŽU, v načrtovanje svojih življenjskih potekov tudi izven izobraževanja in učenja, posledice česar so pogosto tudi večja vključenost v skupnosti, kjer odrasel biva in v okolju

¹³ Status invalida v Sloveniji med drugim opredeljuje Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI, 2014).

¹⁴ V Sloveniji imamo veljaven Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, 2017), ki pa ni »prenesen« na področje izobraževanja odraslih. Vendar se opredelitev, kdo so otroci s posebnimi potrebami, lahko smiselno uporabi tudi za odrasle v IO.

kjer dela, ter dvig kakovosti osebnega življenja, npr. boljši medosebni odnosi, dvig samozavesti, dvig samoučinkovitosti in odpornosti na spremembe idr. (več v Carpentieri idr., 2018 in Gladek idr., 2021). V procesu svetovanja svetovalec odraslemu pomaga **prepoznati in krepi zanj pomembne dejavnike notranje in zunanje motivacija**, pri čemer jih vodijo spoznanja v teoriji in praksi, da se ljudje najbolj približajo svoji notranji motivaciji, kadar v svojem delu/učenju vidijo smisel, se pri tem čutijo upoštevani, cenjeni, samostojni in sprejeti (Brečko, 2019, v Gladek idr., 2021, str. 45).

Vse predhodno zapisano je pomembno in velja tudi za gluhe in naglušne odrasle v svetovalnem procesu, ki sodijo v eno od ranljivih skupin v svetovanju in izobraževanju.

4.4. Partnersko sodelovanje v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba

Partnerstvo v svetovalni dejavnosti izobraževanju odraslih ima več oblik in pomenov. V slovenskem prostoru razvijamo partnerstvo v svetovalni dejavnosti v IO od opredelitve modela svetovalnega središča za izobraževanje odraslih konec devetdesetih let prejšnjega stoletja (središča ISIO – središča za Informiranje in Svetovanje v Izobraževanju Odraslih), pa vse do novih strokovnih usmeritev za razvoj in implementacijo svetovalne dejavnosti v IO kot javne službe, zapisanih v Smernicah za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba (v nadaljevanju Smernice, Dovžak idr., 2020), ki so bile sprejete v letu 2020 (in pripravljene v skladu z Zakonom o izobraževanju odraslih – ZIO-1, 2018).

Po Smernicah (2020) se s povezovanjem in sodelovanjem izvajalcev svetovalne dejavnosti s partnerskimi organizacijami, uresničujejo **naslednji ključni cilji** (prav tam, str. 15):

- zagotoviti boljšo dostopnosti svetovalne dejavnosti v IO vsem odraslim v lokalnem oziroma regionalnem okolju,
- prispevati k dopolnjujočem se in usklajenem delu partnerskih organizacij,
- zagotoviti boljše seznanjanje z ugotovljenimi potrebami po razvoju človeških virov v lokalnem oziroma regionalnem okolju in odzivanju nanje,
- prispevati k razvoju človeških virov v lokalnem oziroma regionalnem okolju.

V Smernicah (2020) je zapisano, /.../ »Izvajalci svetovalne dejavnosti v IO se povezujejo z organizacijami, ki v lokalnem oziroma regionalnem okolju izvajajo različne svetovalne in izobraževalne dejavnosti za odrasle,

odločajo o strategijah razvoja človeških virov, sodelujejo pri načrtovanju in izvajanju regionalne razvojne politike, ter z drugimi socialnimi partnerji.« (prav tam, str. 38). Po Smernicah je predvideno, da izvajalci javne službe v IO za usklajevanje partnerskega sodelovanja z drugimi izvajalci svetovalne dejavnosti v slovenskem izobraževalnem prostoru ter drugimi organizacijami v lokalnem oziroma regionalnem okolju oblikujejo **strateški svet**¹⁵.

» Namen delovanja strateškega sveta je:

- *izmenjava informacij o ciljih in vsebini svetovalne dejavnosti v IO ter stanju na področju izobraževanja odraslih v lokalnem oziroma regionalnem okolju,*
- *ugotavljanje potreb sodelujočih partnerjev za uporabljanje storitev svetovalne dejavnosti v IO,*
- *priprava skupnih strokovnih in promocijskih dogodkov v lokalnem oziroma regionalnem okolju z namenom boljše dostopnosti svetovalne dejavnosti v IO in izobraževanja odraslim v lokalnem oziroma regionalnem okolju,*
- *povezovanje z drugimi lokalnimi oziroma regionalnimi okolji ter ustanovami na nacionalni ravni in tudi v mednarodnem prostoru.« (prav tam, str.39).*

V Smernicah se priporoča, da se k partnerskemu sodelovanju (in s tem v strateški svet) **povabijo naslednje organizacije** (prav tam, str.39):

- izvajalci drugih svetovalnih dejavnosti, namenjenih odraslim,
- izobraževalne organizacije, ki izobražujejo tudi odrasle,
- občine oziroma ustanovitelji javnih organizacij za izobraževanje odraslih,
- območne enote zavoda za zaposlovanje,
- centri za socialno delo,
- razvojne agencije,
- knjižnice,
- nevladne organizacije, ki izvajajo storitve za odrasle,
- organizacije drugih socialnih partnerjev (delodajalci, sindikat, združenja in zbornice).

V letu 2021 je Andragoški center Slovenije pripravil konkretnije usmeritve za vzpostavitev partnerstev (Dobrovoljc idr., 2021), kjer je še posebej izpostavljeno, da je z vidika zagotavljanja

¹⁵ Temeljna načela, ki se upoštevajo pri vzpostavljanju partnerskega sodelovanja in povezovanja, so: prostovoljna vključitev, pripravljenost za aktivno sodelovanje, enakopravnost med partnerji, spoštovanje skupne profesionalne etike in etičnih načel, zapisanih v Smernicah (2020), spoštovanje partnerskih dogovorov.

učinkovitega delovanja strateškega sveta priporočljivo, da število organizacij, ki so vključene v strateški svet, ni preveliko. Zato se lahko ob strateškem partnerstvu, z namenom doseganja posameznih ciljev v svetovalni dejavnosti v IO, vzpostavljajo tudi občasna **strokovna partnerstva** (prav tam, str. 37).

V skladu z usmeritvami Andragoškega centra Slovenije, so možne 3 oblike delovanja strateškega/ih sveta/ov v regiji: :

1. en strateški svet, v katerega so vključene vsi izvajalci svetovalne dejavnosti v IO, ki izvajajo svetovalno dejavnost v IO,
2. več strateških svetov, v katere je vključenih več izvajalcev svetovalne dejavnosti v IO,
3. strateški svet pri vsakemu izvajalcu svetovalne dejavnosti v IO.

V letu 2023 je v mreži 35 LU vzpostavljenih **18 strateških svetov**, od teh jih je:

- 9 ustanovljenih v sodelovanju več LU v regiji in
- 9 pri eni LU.

V mreži je **254 partnerjev**. Iz spodnjega grafa pa je razvidna vrsta vključenih organizacij.

Graf 1: Število in vrsta organizacij, vključenih v 18 strateških svetov v svetovalni dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba v letu 2023

Poleg povezovanja na regionalni ravni, **lahko povezovanje in sodelovanje različnih organizacij** v partnerskih oblikah, z namenom povečanja dostopnosti, kakovosti in učinkovitosti svetovalne dejavnosti v IO, poteka **na različnih ravneh**¹⁶. Pravzaprav je pomembno, da je partnerstvo, ki se vzpostavlja na lokalno oziroma regionalni ravni, podprto tudi s partnerstvom/stvi na nacionalni ravni.

Za razvijanje **partnerskega pristopa k svetovanju za gluhe in naglušne odrasle** na izvajalski ravni (konkretno v praksi), sta **pomembni predvsem lokalna oziroma regionalna raven** (delovanje v strateškem svetu in vključevanje drugih ključnih organizacij, ki delajo za gluhe in naglušne odrasle) **in raven posamezne organizacije** (delovanje svetovalcev v javni službi, ki se individualno strokovno povezujejo znotraj in zunaj organizacije.)

Preglednica 2: Regionalna oziroma lokalna raven in raven posamezne LU za partnersko povezovanje

REGIONALNA/LOKALNA RAVEN
<ul style="list-style-type: none">• koordinator LU• organizacije v strateškem svetu• povezovanje tudi z drugimi pomembnimi organizacijami v okolju za delo z gluhi in naglušnimi odraslimi
RAVEN POSAMEZNE LU
<ul style="list-style-type: none">• vloga posameznega svetovalca• povezovanje svetovalcev in drugih strokovnih delavcev znotraj organizacije svetovalca• povezovanje znotraj organizacije svetovalcev in izobraževalcev• individualno povezovanje svetovalca s strokovnjaki zunaj organizacije, ki poznajo ciljno skupino gluhih in naglušnih odraslih

Zato je pomembno, da svetovalec pozna vse ključne organizacije, ki delujejo za in z ciljno skupino gluhih in naglušnih odraslih. Tako na nacionalni ravni, kot v svojem lokalnem okolju.

V anketnem vprašalniku o vključevanju gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se je v zadnjih treh letih (2021 - 2023) izvajala kot javna služba (ACS, 2023), smo svetovalce

¹⁶ Iz dosedanjih izkušenj lahko opredelimo štiri možne ravni partnerskega sodelovanja: evropska, nacionalna, lokalna oziroma regionalna in institucionalna oziroma raven posamezne organizacije.

vprašali, s katerimi organizacijami, ki v svojo dejavnost vključujejo gluhe in naglušne odrasle, so že sodelovali. Nabor organizacij je širok, med njimi so predvsem:

- medobčinska društva gluhih in naglušnih,
- varstveno delovni centri (VDC-ji),
- domovi starejših,
- društva upokojencev,
- društva invalidov,
- zdravstveni domovi,
- zavodi za zaposlovanje in
- posamezne nevladne organizacije, ki imajo v svoji dejavnosti tudi programe oziroma storitve za gluhe in naglušne odrasle.

Vse navedene organizacije so lahko svetovalcem v IO partnerji pri načrtovanju in izpeljevanju aktivnosti za večje vključevanje gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje, z namenom večjega spodbujanja in motiviranja za vključevanje v formalno in neformalno izobraževanje.

Ključne so predvsem tri organizacije, ki zagovarjajo in udejanjajo pravice gluhih in naglušnih odraslih v Sloveniji: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS), Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana in Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, ki jih na kratko predstavljamo v nadaljevanju, nekoliko obširneje, vključno s kontaktnimi podatki pa v Prilogi 2 :

- **Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS)** (vir: <https://zveza-gns.si/>) je nevladna, strokovna invalidska organizacija, ki si vse od svoje ustanovitve leta 1931 v takratni Dravski banovini, prizadeva za enakopraven družbeni položaj in pravice oseb z okvaro sluha: gluhih, naglušnih in gluhoslepih ter oseb s polževim vsadkom. S strokovnimi predlogi, opozorili in mnenji sodeluje s pristojnimi vladnimi organi in telesi. ZDGNS je reprezentativna invalidska organizacija s 6.497 člani, združenih v 13 medobčinskih društev. Kot izvajalka 11 posebnih socialnih programov na državni in lokalni ravni ima status društva v javnem interesu na področju socialnega varstva za osebe z okvaro sluha.
- **Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana** (vir: <https://www.zgnl.si/>) je ustanovila Vlada Republike Slovenije. V zavodu usposablja gluhe, gluhe s polževim vsadkom (v nadaljevanju PV), naglušne otroke in mladostnike ter otroke in mladostnike z govorno-jezikovnimi motnjami (v nadaljevanju GJM). V programe za otroke z GJM se vključujejo tudi otroci z avtističnimi motnjami avtističnega spektra. Zavod ima naslednje organizacijske enote: osnovno šolo in vrtec, srednjo šolo in dom, zdravstveno enoto. Dejavnost zavoda

izvajajo tudi na širšem osrednjem delu Slovenije kot dodatno strokovno pomoč in podporo otrokom, staršem in strokovnjakom v rednih ustanovah.

- **Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik** (vir: <https://www.tolmaci.si/>) je organiziran kot nevladna neprofitna organizacija, ki mu je država zaupala izvajanje javnih pooblastil z namenom zagotavljanja pravic do tolmačenja gluhih in gluhoslepim osebam; zavod uresničuje pravico gluhih in gluhoslepih oseb do uporabe slovenskega znakovnega jezika, ki se uveljavlja s Zakonom o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ). V zavodu/združenju so tolmači vključeni prostovoljno, z namenom povezovanja poklicne skupine ter strokovnega izpopolnjevanja.

Na tem mestu pa posebej predstavljamo še organizacijo, ki je lahko v podporo odraslim, ki jih poleg gluhotе zaznamuje še slepota (tudi predstavljena v Prilogi 2), to je:

- **Združenje gluhoslepih Slovenije DLAN** (vir: <http://www.gluhoslepi.si/sl/kdosmo/>), ki je samostojna in neodvisna, strokovna invalidska organizacija s statusom reprezentativnosti za osebe z gluhoslepoto. Deluje po vsej Sloveniji. Ustanovljeno je bilo z namenom ugotavljanja, zagovarjanja in zadovoljevanja posebnih potreb ter zastopanja interesov oseb z gluhoslepoto. Združenje izvaja socialnovarstveni program Usposabljanje in socialna rehabilitacija oseb z gluhoslepoto, ki ga je strokovno verificirala Socialna zbornica Slovenije in znotraj katerega deluje Dnevni center za osebe z gluhoslepoto. Ljudje z gluhoslepoto so v združenju dnevno vključeni v različne podporne oblike individualne pomoči in vodene aktivnosti v sofinanciranih programih: Osebna asistenca, Usposabljanje in socialna rehabilitacija, Spremljanje in tolmačenje, Usposabljanje gluhoslepih in prostovoljcev, Zmanjševanje socialne izključenosti, Posebna informativna in založniška dejavnost oseb z gluhoslepoto in njihovih svojcev, Skupina za samopomoč svojcev, Strokovno svetovanje gluhoslepim in zagovorništvo. Posebej se izvajata tudi programa Individualno razvijanje načinov sporazumevanja z gluhoslepimi in Strokovna pomoč ljudem s starostno gluhoslepoto.

5. PRISTOPI INFORMIRANJA IN SVETOVANJA ZA GLUHE IN NAGLUŠNE ODRASLE V SVETOVALNI DEJAVNOSTI V IO, KI SE IZVAJA KOT JAVNA SLUŽBA (mag. Tanja Vilič Klenovšek)

Na osnovi ugotovitev iz raziskave o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje ter o značilnostih in potrebah gluhih in naglušnih za vključevanje v formalno in neformalno izobraževanje odraslih ter opredeljenih najpogostejših ovir za ne-vključenost na eni strani ter na drugi strani na osnovi ciljev, vsebine in organiziranosti svetovalne dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba, smo kot možna pristopa informiranja in svetovanja, ki ju bomo v letu 2024 tudi preizkusili, opredelili naslednja dva (za večjo informiranost, ozaveščenost in vključenost):

1. **Partnerski pristop: vključuje aktivnosti, ki se izpeljejo v partnerstvu v strateškem svetu** z namenom ozaveščanja in širjenja informiranosti o potrebah in možnostih izobraževanja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle v lokalnih oziroma regionalnih okoljih, v katerih delujejo strateški sveti, vzpostavljeni v svetovalni dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba.
2. **Individualni in/ali skupinski pristop: vključuje izvajanje neposrednega osebnega informiranja in svetovanja v paru** (svetovalec in gluha in naglušna odrasla oseba) **ali v skupini** (svetovalec in skupina gluhih in naglušnih odraslih) za večjo vključenost v formalno in neformalno izobraževanje ter tudi v postopke ugotavljanja in dokumentiranja znanja in spretnosti ter organiziranega samostojnega učenja (vsa tri področja svetovalne dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba).

V nadaljevanju vsakega tudi podrobneje opišemo in predstavimo.

5.1. Partnerski pristop: partnerstvo v strateškem svetu za ozaveščanje in večjo informiranost o pomenu vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje

Temeljni cilj partnerskega pristopa je **ozaveščanje in spodbujanje** zagotavljanja možnosti formalnega in neformalnega izobraževanja gluhih in naglušnih odraslih v izbranem lokalnem oziroma regionalnem okolju ter svetovanja, ki je v podporo vključevanju, ugotavljanju in dokumentiranju znanja, samostojnemu učenju in razvoju kariere. Tako za krepitev obstoječih možnosti, kot tudi za razvijanje novih.

Predhodno smo že opisali kaj so temeljni cilji partnerstva v strateškem svetu in možne aktivnosti. Tu pa konkretno opisujemo predlog aktivnosti in nalog, ki naj se izpeljejo v 2-letnem obdobju, v letih 2024 (priprava in izvedba aktivnosti) in 2025 (evalvacija rezultatov in učinkov izpeljanih aktivnosti in oblikovanje predlogov za nadaljnje aktivnosti na tem področju po letu 2025) za zagotovitev večje vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje.

Za leto 2024 predlagamo, da strateški partnerji na eno izmed svojih sej uvrstijo temo o stanju vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje v lokalnem oziroma regionalnem okolju. Predlagamo, da se predstavi:

- kakšne so možnosti vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje – programska ponudba in izvajalci,
- kakšna je dejanska vključenost,
- kakšne so ocenjene potrebe po izobraževanju gluhih in naglušnih odraslih v lokalnem oziroma regionalnem okolju,
- kaj so ključni problemi na tem področju,
- kako bi lahko izboljšali možnosti ponudbe in vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje,
- kako bi gluhim in naglušnim odraslim lahko zagotovili ustrezno svetovalno podporo.

Cilji razprave so trije:

- pregled stanja,
- priprava predlogov za izboljšanje stanja,
- ozaveščanje partnerjev v strateškem svetu in širše lokalno oziroma regionalno okolje (odločevalce o razvoju človeških virov, strokovno javnost – izobraževalce odraslih, delodajalce idr.) o pomenu večje vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje ter v svetovanje.

Rezultati razprave naj bodo:

- pregled obstoječe ponudbe formalnega in neformalnega izobraževanja za gluhe in naglušne odrasle v lokalnem oziroma regionalnem okolju (programska ponudba in izvajalci),
- pripravljene konkretni predlogi izboljšav ponudbe formalnega in neformalnega izobraževanja ter zagotavljanja svetovalne podpore,

- večje zavedanje partnerjev v strateškem svetu in drugih deležnikov v lokalnem oziroma regionalnem okolju, da je pomembno, da so ustrezne možnosti izobraževanja in svetovanja zagotovljene tudi za gluhe in naglušne odrasle ter, da lahko k temu prispevajo vsi s sodelovanjem in povezovanjem.

Predlagamo, da:

- LU, ki koordinira delo strateškega sveta, koordinira tudi pripravo teme za razpravo na seji, pri čemer vključi tudi druge LU, če so partnerji v strateškem svetu (si razdelijo naloge);
- K razpravi na to temo poleg partnerjev strateškega sveta, povabi tudi tiste organizacije v lokalnem okolju, ki imajo izobraževalno ponudbo za gluhe in naglušne odrasle ter (medobčinsko) društvo za gluhe in naglušne, če deluje v okolju;
- O aktivnostih, ki se bodo pripravljale in izvajale obvešča tudi širše okolje z objavo prispevkov o tem v lokalnih medijih: časopis, radio, TV, socialna omrežja idr.;
- Konkretno aktivnosti za izboljšanje se lahko zapiše kot Akcijski načrt ukrepov za izboljšanje vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v izobraževanje in svetovanje (primer obrazca je v Prilogi 3); akcijski načrt vključuje konkretne informacije o vrsti ukrepa, kdo je nosilec in sodelujoči pri izvedbi in kdaj bo ukrep realiziran.

Večino ukrepov naj bo umeščenih v obdobje september 2024 – september 2025. Cilj načrtovanih ukrepov je, da se v obdobju enega leta izboljša možnost vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanje in svetovanje.

Kolikšne bodo dejanske izboljšave, pa naj se evalvira ob koncu leta 2025 (nosilec je LU, ki koordinira delo strateškega sveta s sodelujočimi LU) ter se rezultate predstavi na seji strateškega sveta, na sejo pa naj se povabi tudi druge sodelujoče organizacije. Tudi o tem naj se obvesti širšo lokalno skupnost z objavo prispevkov v lokalnih medijih. Priporočamo, da se v dogovoru z gluho in naglušno odraslo osebo, ki je bila uspešna v izobraževanju in ji je pri tem pomagalo tudi svetovanje, predstavi njeno zgodbo širši javnosti (uspešna zgodba kot zgled, ki vleče).

Za lažje načrtovanje aktivnosti v 2-letnem obdobju, 2024 – 2025, je v Prilogi 4 primer časovnega načrta izvajanja aktivnosti za izboljšanje vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje in izobraževanje v teh dveh letih.

5.2. Individualni in/ali skupinski pristop

Individualni in/ali skupinski pristop vključuje izvajanje neposrednega osebnega informiranja in svetovanja v paru (svetovalec in gluha in naglušna odrasla oseba) **ali v skupini** (svetovalec in skupina gluhih in naglušnih odraslih) za večjo vključenost v formalno in neformalno izobraževanje ter tudi v postopke ugotavljanja in dokumentiranja znanja in spretnosti ter organiziranega samostojnega učenja. Torej, za vsa tri področja svetovalne dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba (ZIO-1, 2018, Smernice, 2020).

Poleg vključevanja v izobraževanje, so pomembni tudi ugotavljanje in dokumentiranje znanja in spretnosti, svetovalna dejavnost pri samostojnem učenju ter razvoj in načrtovanje kariere!

Neposredna svetovalna podpora se v svetovalni dejavnosti v izobraževanju najpogosteje izvaja v individualni obliki in v osebnem stiku (podatki o spremljanju dejavnosti središč ISIO v letih 2001-2020 in SDIO v letih 2021-2023; dokumentacija ACS). Ob tem pa moramo izpostaviti, da se iz leta v leta krepi tudi skupinska oblika.

Obe obliki, individualna in skupinska, sta po Smernicah (Dovžak idr., 2020) opredeljeni kot priporočljivi obliki. Pri **individualni obliki** sta v svetovalnem procesu prisotna svetovalec in odrasli. V Smernicah je za individualna obliko izpostavljeno, da v individualni obliki svetovalec prilagodi način obravnave in vodenja svetovalnega procesa konkretni osebi, pri čemer uporablja tudi ustrezne svetovalne pripomočke, gradivo in podobno. Poudarjeno je, da je individualna oblika primernejša, »/.../ kadar je potreben poglobljen in daljši svetovalni proces. Njene prednosti so: omogočen je tesnejši stik med svetovalcem v IO in odraslim, svetovanje je prilagojeno individualnim potrebam odraslega, zagotovljeni sta zaupnost in tajnost vseh podatkov, ki jih odrasli sporoča v procesu.« (prav tam, str. 36).

Določene prednosti pa ima **skupinska oblika**, v kateri je svetovalnem procesu prisoten svetovalec in več odraslih. V Smernicah je poudarjeno, da so naslednje prednosti skupinske oblike, »/.../ da odraslim omogoča medsebojno interakcijo v skupini in s tem medsebojno izmenjavo izkušenj, pogledov na izobraževanje in učenje ter razvoj kariere, izmenjavo izkušenj o ovirah, s katerimi se pri tem srečujejo, ter o tem, kako jih odpravljajo, in drugo. Odrasli v skupini drug drugemu nudijo podporo.« (prav tam, str. 37). Skupinska oblika svetovanja je lahko izhodišče tudi za nadaljnje individualne vključitve.

Vsako od le teh v nadaljevanju na kratko tudi opišemo z vidika vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje.

Pred tem pa še poudarimo, da se lahko svetovalna dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, izvaja na različne načine (prav tam, str. 37):

- a) »osebno: v neposrednem stiku med svetovalcem v IO in odraslim;
- b) **po telefonu:** stacionarni in mobilni telefon, pri čemer se priporoča, da je svetovalac v IO dostopen na telefonski številki, ki je namenjena izvajanju svetovalne dejavnosti v IO;
- c) **po elektronski in navadni pošti:** priporoča se, da se za izvajanje svetovalne dejavnosti v IO pri izvajalcu ustvari namenski elektronski naslov;
- d) **po spletu:** s spletnimi orodji, kot so spletne učilnice, video- in avdiokonference, družbena omrežja in podobno.«

Pri navedenih načinih svetovanja je treba zagotavljati ustrezno IKT podporo in varovanje osebnih podatkov. Za osebno in telefonsko informiranje ter neposredno svetovalno delo so svetovalci v IO vsaj enkrat na teden odraslim na voljo tudi v popoldanskem času.

Glede na kraj in prostor izvajanja svetovalne dejavnosti v IO, se le ta lahko izvaja na sedežu organizacije, izvajalca javne službe, ali izven, če so za to zagotovljene ustrezne razmere in sicer (prav tam, str. 37-38):

- a) **na dislokaciji:** svetovalna dejavnost se izvaja zunaj sedeža izvajalca javne službe v IO, v drugi organizaciji (to so lahko druge izobraževalne organizacije, knjižnice, centri za socialno delo in drugi). Dislokacija (ena ali več) je vnaprej načrtovana in zapisana v letnem načrtu dela. Izvajanje poteka vedno na istem kraju in prostoru, po vnaprej določenem urniku (dogovorjenem za najmanj eno leto vnaprej). Prostor mora omogočati individualno in skupinsko obliko izvajanja svetovalne dejavnosti v IO;
- b) **z mobilno svetovalno dejavnostjo:** organizira se, kadar se le občasno pojavi potreba po svetovalni dejavnosti v izbranih organizacijah ali na javnih prostorih (v knjižnici, v nakupovalnem središču, na javni prireditvi v lokalnem/regionalnem okolju na prostem in drugih primernih prostorih). Mobilna svetovalna dejavnost se lahko izvaja tudi v organizacijah z dejavnostjo za posamezne skupine odraslih, kot so varstveno-delovne organizacije, zavod za zaposlovanje, centri za socialno delo in druge;
- c) **z informacijsko (info) točko:** osnovni namen info točke je informiranje odraslih. Na njej je lahko prisoten svetovalac v IO, ki v osebni stiku daje informacije v pripravljenem gradivu, lahko pa je to le točka oziroma kotichek, ki je opremljen z informacijskim gradivom, brez prisotnosti svetovalca v IO. Prostor Info točke je lahko različen, od javnih mest (knjižnica, zdravstveni dom, center za socialno delo in druga) do različnih organizacij, ki jih obiskuje večje število odraslih (izobraževalna organizacija za odrasle, podjetje in druge).

V svetovalni dejavnosti v IO, želimo dostopnost do svetovanja in s tem tudi do izobraževanja širiti prav s tem, da svetovanje zagotavljamo tudi zunaj sedeža izvajalca javne službe v IO. Govorimo o terenskem delu (angl. "outreach"), ki se organizira glede na posebnosti lokalnega oziroma regionalnega okolja. Na primer glede na oddaljenost manjših krajev od sedeža izvajanja svetovalne dejavnosti v IO, način poselitve, dostopnost svetovalne dejavnosti v IO posameznim skupinam odraslih in podobno).

Vse opisane načine izvajanje svetovalne dejavnosti v IO kot javne službe, je smiselno upoštevati tudi pri načrtovanju in izvajanju svetovalne dejavnosti za gluhe in naglušne odrasle.

Individualna oblika

V primeru izvajanja individualne oblike svetovanja, v osebni stiku z gluho in naglušno osebo v svetovalni dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba, bi le to lahko opredelili kot pristop, ki temelji na konceptu inkluzije (več o konceptu inkluzije pišemo v prvem poglavju tega gradiva). Svetovalec sprejme gluho in naglušno osebo v prostoru in pogojih, kot ostale odrasle osebe, pri delu z gluhi in naglušni izhaja iz enakih vsebinskih izhodišč dela, kot za ostale odrasle, le da v izvajanju svetovanja upošteva specifične značilnosti gluhih in naglušnih odrasle, kako lahko poteka komunikacija, če le te poteka brez tolmača (bolj pogosto v primeru naglušne osebe) ali, če le ta poteka s tolmačem (bolj pogosto v primeru gluhe osebe).

Zato je pomembno, da je svetovalec dodatno usposobljen, da pozna:

- značilnosti in potrebe gluhih in naglušnih odraslih,
- organizacije v okolju, ki nudijo storitve za gluhe in naglušne odrasle,
- možne načine komuniciranja v svetovanju in jih tudi obvlada,
- kako uredi prostor, da bo lahko upošteval priporočila za komunikacijo z gluho in naglušno osebo (glej več tudi opisana priporočila v tem gradivu na str. 32-34).

Skupinska oblika

V primeru izvajanja skupinske oblike pa bo le ta primerna, kadar se oblikuje (homogena) skupina gluhih in naglušnih oseb, ki ima podobne potrebe in jim za začetek svetovalec lahko predstavi skupne ključne informacije, izpelje krajšo delavnico (na temo odločanja za izobraževanje, razvijanja kompetence učenja učenja, načrtovanja kariere idr.) ter v nadaljevanju gluhe in naglušne odrasle povabi tudi k individualnem svetovanju.

Ker so podatki iz analize vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v formalno in neformalno izobraževanja (Mirčeva, Macur, 2023) med drugim pokazali, da so gluhi in naglušni tudi slabo informirani o možnostih izobraževanja, je pomembno, da v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, vključimo aktivnosti, ki bodo zagotovile večjo informiranost gluhih in naglušnih odraslih. Menimo, da bomo več gluhih in naglušnih odraslih lahko dosegli, če skupinsko obliko svetovanja, ki bo namenjena v prvi vrsti informiranju in ozaveščanju o pomenu nadgrajevanja znanja v formalnem in neformalnem izobraževanju v (medobčinskih) društvih za gluhe in naglušne osebe, kjer gluhi in naglušni odrasli najpogosteje poiščejo informacije in storitve, ki so jim namenjene.

Zato predlagamo, da se za skupinsko obliko svetovanja svetovalci v javni službi v IO povežejo z (medobčinskimi) društvi za gluhe in naglušne osebe ter v skladu z dogovorom izpeljejo skupinsko obliko svetovanja, ki naj zajema informacije o možnostih formalnega in neformalnega izobraževanja, o možnostih zaposlovanja in razvoja kariere, o ugotavljanju in dokumentiranju znanja in spretnosti in o možnostih organiziranega samostojnega učenja.

Cilj informiranja in svetovanja v skupinski obliki je ozaveščanje gluhih in naglušnih odraslih o pomeni vseživljenjskega učenja v sodobni družbi, motiviranju in spodbujanju posameznika (s podporo tudi ostalih udeležencev v skupini), da izkoristi priložnosti za nadgradnjo svojega znanja in spretnosti glede na lastne interese in cilje (ki jih posamezniku pomaga odkrit in načrtovati tudi svetovalec).

Za bolj poenoten pristop na ravni države, bomo na ACS v prvi polovici leta 2024 pripravili model izvedbe skupinske oblike svetovanja v okviru (medobčinskih) društev za gluhe in naglušne osebe, ki ga bodo svetovalci izvajali v drugi polovici leta 2024.

V tem primeru gre za pristop integracije, saj se bo svetovalec prilagodil okolju in specifičnim potrebam skupine gluhih in naglušnih odraslih, ter jim praviloma tudi s pomočjo tolmača približal informacije in poti do formalnega in neformalnega učenja ter novih priložnosti na trgu dela.

Vzporedno pa bo pomembno, da bodo na voljo programi za gluhe in naglušne odrasle. Da se bo razvijala programska ponudba, kar si obetamo od aktivnosti, ki bodo potekale v strateškem svetu.

Še ena aktivnost mora potekati vzporedno. Usposabljanje svetovalcev in drugih strokovnih kadrov v IO za vključevanje gluhih in naglušnih odraslih.

Če povzamemo, je vloga svetovalca naslednja

Iz opisanih pristopov je razvidno, da je **ključni nosilec** načrtovanja in izvajanja aktivnosti **svetovalec na LU**, zato na kratko povzamemo njegove **naloge**:

- seznanitev s strokovnim gradivom Pristopi informiranja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba (Vilič Klenovšek in Lesar, 2023),
- priprava načrta aktivnosti v letih 2024 in 2025,
- koordiniranje izpeljave partnerskega pristopa v letu 2024,
- usposabljanje za poznavanje značilnosti in potreb gluhih in naglušnih odraslih po izobraževanju,
- zagotavljanje svetovanja gluhim in naglušnimi po konceptu inkluzije v svojem vsakodnevnem delu (individualno svetovanje),
- usposabljanje za izvedbo skupinske oblike - 8-urna delavnice v sodelovanju z (medobčinskimi) društvi gluhih in naglušnih v letu 2024,
- izvedba skupinske oblike v letu 2024
- sodelovanje v evalvaciji rezultatov in učinkov izpeljanih aktivnosti v letih 2024 in 2005.

Če povzamemo, je vloga **Andragoškega centra Slovenije – ACS** naslednja

Izvajanje obeh pristopov bo v času priprave in izvajanja **strokovno podpiral Andragoški center Slovenije - ACS**, ki bo po potrebi vključeval tudi strokovnjake, ki delajo z in za ciljno skupino gluhih in naglušnih odraslih na nacionalni in regionalni ravni.

Naloge ACS so:

- priprava strokovnega gradiva Pristopi informiranja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba (Vilič Klenovšek in Lesar, 2023), ki daje strokovne podlage in usmeritve za načrtovanje in izvajanje obeh pristopov informiranja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle (partnerskega in individualnega oziroma skupinskega);
- vse svetovalce v svetovalni dejavnosti v IO, ki se zvaja kot javna služba, bo na strokovnem srečanju seznanil s pripravljenim strokovnim gradivom;
- organizacija usposabljanj za svetovalce, ki bodo vključeni v izvajanje obeh pristopov – delavnice za seznanitev z značilnostmi in potrebami gluhih in naglušnih odraslih, ki naj se upoštevajo v izobraževanju in svetovanju;
- strokovna podpora za vse svetovalce v javni službi 35 LU pri načrtovanju in izvajanju partnerskega pristopa - aktivnosti strateškega sveta;
- priprava modela skupinske oblike svetovanja kot 8-urno delavnico v letu 2024;
- spremljanje izvajanja aktivnosti v praksi;
- vzpostavitev stika z Zvezo društev gluhih in naglušnih Slovenije - ZDGNS na nacionalni ravni in podpora svetovalcem v IO pri vzpostavljanju stikov na regionalni ravni;
- vzpostavite stika z Zavodom Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik;
- evalviranje aktivnosti v letih 2024 in 2025.

Sodelavci ACS bodo s strokovno podporo ves čas dostopni svetovalcem na LU ter se po potrebi vključili tudi v izvajanje strokovnih aktivnosti na regionalni ravni.

6. ZAKLJUČEK

Za zaključek naj še enkrat poudarimo, da se zavzemamo za **inkluzivni pristop za gluhe in naglušne odrasle v svetovalni dejavnosti v IO**, ki se izvaja kot javna služba v mreži 35 LU od leta 2021, zato se na tem mestu še enkrat navezujemo na prispevek avtorice Lesar v tem gradivu, ko opisuje ključne značilnosti inkluzije (prav tam, 2023, str. 9) :

»Vprašanje zagotavljanja pravičnosti v izobraževanju in svetovanju je torej večdimenzionalno, saj *posameznikovo življenje ne opredeljujeta le ekonomska (bogati – revni) in statusna hierarhija v družbi (pripadnost dominantni oz. manjšinski družbeni skupini), marveč tudi politična (moč oz. nemoč (so)odločanja) in emocionalna (stopnja medsebojne soodvisnosti)*. Kar pomeni, da pravičnih rešitev ni mogoče iskati le s koncepti *redistribucije* (prerazporeditve) družbenih dobrin in *rekognicije* (pripoznanja) spregledanih kultur, temveč tudi z zagotavljanjem *represzentacije* (zastopanosti) na vseh področjih družbenega življenja in *relacionalnosti* (soodvisnost) kot nujnega pogoja za razvoj posameznikove zmožnosti (so)bivanja v družbi. Najsodobnejši *koncept pravičnosti 4 R-jev* (Lynch, Baker in Lyons 2009) z udejanjanjem redistribucije in rekognicije omogoča zagotavljanje individualnih pravic in svoboščin, medtem ko z uveljavljanjem represzentacije in relacionalnosti omogočimo enakost pogojev in bolj pravično strukturirano družbeno okolje.

Ob predstavljenem je treba poudariti, da je pri poskusu aplikacije 4 R-jev na (vzgojno)izobraževalno dejavnost in svetovanje treba ta štiri načela upoštevati ne le na sistemski ravni (npr. zakoni, pravilniki), marveč tudi na institucionalni (npr. omogočanje (so)oblikovanja izobraževalnih programov (ne)dominantnim družbenim skupinam, povezovanje z različnimi predstavniki iz lokalnih skupnosti) in neposredni mikropedagoški oz. mikroandragoški ravni (npr. skupno načrtovanje različnih učnih dejavnosti, medsebojna skrb in iskanje možnih virov pomoči pri učenju, svetovalna podpora pred, med in po izobraževanju).«

Ključno vlogo pri udejanjanju inkluzivnega pristopa gluhih in naglušnih odraslih v svetovanju bo imel **svetovalec v IO**, ki deluje v javni službi, pri tem pa bo imel pomembno **podporo v partnerski mreži** strateških svetov, ki so vzpostavljeni v svetovalni dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba. Prav tako bo pomembno **strokovno povezovanje svetovalca v IO** s strokovnimi sodelavci drugih organizacij v lokalnem okolju, ki delujejo za in z gluhih in naglušnih odraslimi. Ob tem pa bo tudi sam **pridobival dodatna znanja in spretnosti** za učinkovito in kakovostno svetovalno podporo gluhih in naglušnim odraslim pred, med in po izobraževanju.

7. LITERATURA IN VIRI

- ACS – Andragoški center Slovenije. (2023). *Analiza odgovorov na vprašalnik o svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih za glube in naglušne odrasle*. Interno gradivo.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju. (2011). Janez Krek in Mira Metljak (ur.). Ljubljana: Zavod R Slovenije za šolstvo.
- Brečko, D. (2019). *Motivacija zaposlenih za pridobivanje in obnavljanje znanja*. V: S Svetovanjem za zaposlene do večje vključenosti v izobraževanje in usposabljanje. (2021, str. 83-100). Vilič Klenovšek, T. (ur.). Andragoški center Slovenije.
- Carpentieri, J. D., Lister, J., Cara, O. in Popov, J. (2018). *GOAL Final Cross Country Evaluation Report*. UCL Institute of Education.
https://adultguidance.eu/images/Reports/GOAL_final_cross-country_evaluation_report.pdf
- Ciglar, V. (2022). *Glube in naglušne osebe v izobraževanju odraslih*. Interno učno gradivo za delavnico. Andragoški center Slovenije.
- Cross, K.P. (1982). *Adults as learners: increasing participation and facilitating learning*. Jossey-Bass.
- Dobrovoljc, A., Vilič Klenovšek, T., Pavlič U. (2021). *Priporočila za oblikovanje strateškega partnerstva v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba*. Andragoški center Slovenije.
- Dovžak, K., Fischinger, L., Marentič, U., Kruder, B., Vilič Klenovšek, T., Zagnmajster, M., Dobrovoljc, A., Jug Došler, A., Rozman, P., Centrih, F (2020). *Smernice za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba*. Andragoški center Slovenije.
- Evropska komisija. (2000). *Memorandum o vseživljenjskem učenju*. Dostopno: https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_o_vsezivljenjskem_ucenju.pdf
- Evropska komisija. (COM(2020)274 final). Program znanja in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost.
- Dostopno: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=sl>
- Eurostat. *Description of the data collection for Adult Education Survey 2016 – AES 2016*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/adult-education-survey>
- Fraser, N. (1995). From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a 'Post-Socialist' Age. *New Left Review*, 212, 68–93.
- Fraser, N. (2000). Rethinking recognition. *New Left Review*, 3, 107–120.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Penguin.
- Gajewski, A. (2017). *Ethics, Equity, and Inclusive Education*. Emerald Publishing Limited.
- Gladek, N. A., Boštjančič, E., Dobrovoljc, A., Mlinar, V., Pavlič, U., Vilič Klenovšek, T. (2021). *Svetovalni proces in svetovalni pripomočki v izobraževanju odraslih s poudarkom na svetovanju za zaposlene*. Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. in Kuran, M. (2011). *Strokovne podlage in scenariji multimedijskih učnih gradiv za razvoj ključnih kompetenc*.
- Dostopno na:

- https://pismenost.acs.si/wpcontent/uploads/2017/09/Strokovne_podlage_in_scenariji_za_5_IKT_gradiv.pdf.
- Javrh, P. (ur.), 2021. *Doseganje in osveščanje ranljivih skupin. Strokovne podlage*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir: <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/doseganje-in-osvescanje-ranljivih-skupin/>
- Jelenc, Z. (1982). *Svetovalno delo pri vzgoji in izobraževanju odraslih*. Dopisna delavska univerza UNIVERZUM.
- Jelenc Krašovec, S., Jelenc, Z. (2003). *Andragoško svetovalno delo*. Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.
- Jelenc Krašovec, S. (2009). *Andragoški svetovalno delo kot dejavnik spodbujanja družbene vključenosti odraslih*. Andragoška spoznanja 4/2009, 38-51.
- Kodele, T. (2017). *Participacija učencev v procesu reševanja njihovih učnih težav* [doktorska disertacija]. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kroflič, (2018). O opolnomočenju in subjektifikaciji s pomočjo umetniške izkušnje. V D. Rutar (ur.), *Egalitarne simbolizacije življenja s posebnimi potrebami* (str. 79–115). Kamnik: Cirius Kamnik.
- Kuhar, R. in Pajnik, M. (2022). *Intersekcionalnost: Perspektive strukturne, politične in reprezentacijske neenakosti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
- Kymlicka, W. (2005). *Sodobna politična filozofija: Uvod*. Ljubljana: Krtina.
- Lesar, I. (2018). Celovitejše razumevanje pravičnosti kot podlaga vpeljevanja inkluzivnosti. V D. Rutar (ur.), *Egalitarne simbolizacije življenja s posebnimi potrebami* (str. 117–139). Kamnik: Cirius Kamnik.
- Lesar, I. (2019). Izzivi pedagogike pri vpeljevanju inkluzivnosti v šolski sistem. *Sodobna pedagogika*, 70(1), 50–69.
- Lesar, I. (2020). Katera vzgojna paradigma najbolje podpira uresničevanje inkluzivnosti. V: R. Kroflič, T. Vidmar in K. Skubic Ermenc (ur.), *Živa pedagoška misel Zdenka Medveša* (145–164). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Lynch, K. (2000). Research and Theory on Equality and Education. V: Maureen T. Hallinan (ur.) *Handbook of the Sociology of Education* (str. 85–105). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Lynch, K. in Lodge, A. (2002). Equality and Power in School: Redistribution, recognition and representation. London, New York: RoutledgeFalmer.
- Lynch, K., Baker, J. in Lyons, M. (2009). *Affective Equality: Love, Care and Injustice*. Dublin: Palgrave Macmillan.
- Mikulec, B. (2023). *Teoretična in metodološka vprašanja pri merjenju in spodbujanju vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje*. V Mirčeva, J. (ur., 2023). *Trenutki sprememb. Izobraževanje odraslih v času epidemije covid-19*. Str. 33-50. Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J. (ur., 2023). *Trenutki sprememb. Izobraževanje odraslih v času epidemije covid-19*. Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J. (2023). *Vplivi dejavnikov na udeležbo v izobraževanju odraslih*. V Mirčeva, J. (ur., 2023). *Trenutki sprememb. Izobraževanje odraslih v času epidemije covid-19*. Str. 77-99. Andragoški center Slovenije.

- Mirčeva, J., Macur, M. (2023). *Umestitev slovenskega znakovnega jezika v šolski sistem – Analiza podatkov o vključenosti globih in naglušnih odraslih v programih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Zaključno poročilo.* Interno gradivo. Andragoški center Slovenije.
- Novice, Evropski parlament. (2022). *Mednarodni dan žena 2022: čas je, da se osredotočimo na neplačano skrbstveno delo.*
<https://www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/priorities/mednarodni-dan-zena-2022/20220228STO24216/mednarodni-dan-zena-cas-je-da-se-osredotocimo-na-neplacano-skrbstveno-delo>
- Operti, R., Walker, Z. in Zhang, Y. (2014). Inclusive Education: From Targeting Groups and Schools to Achieving Quality Education as the Core of EFA. V: L. Florian (ur.). *The SAGE Handbook of Special Education* (str. 149–169). London, England: SAGE.
- Peček, M. in Lesar, I. (2006). *Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost.* Ljubljana: Sophia.
- Peetsma, T., Vergeer, M., Roeleveld, J. in Karsten, S. (2001). Inclusion in Education: comparing pupils' development in special and regular education, *Educational Review*, 53(2), 125–135.
- Qvortrup, A. in Qvortrup, L. 2018: Inclusion: Dimensions of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*, 22(7), 803–817.
- *Pravilnik o standardih in normativih za financiranje in izvajanje javne službe na področju izobraževanja odraslih.* (2020). Uradni list RS, št. 180/20.
- *Priporočila Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje.* (2018) (Besedilo velja za EGP). Uradni list Evropske unije, 2018/C 189/01.
- Potočnik, N. (ur.) (2022). *Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (ReNPIO 22-30).* Andragoški center Slovenije.
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice.* Oxford: University Press.
- Rezar, P. (2021). *Osebe z naglušnostjo in Osebe z gluhoto.* V Srebotnik I. in Povše (M.) (ur.). (2021). *Izzivi inkluzije pri vseživljenjskem učenju in izobraževanju odraslih s posebnimi potrebami.* Andragoško društvo Slovenije. Str. 162-200.
- Smrtnik Vitulić, H. in Lesar, I. (2014). *Deaf and hard-of-hearing students in Slovenia: academic achievement, experiences with schooling and professional aspirations.* *Cypriot journal of educational sciences*, 9(1), 29–39
- *Spletna stran Zveze društev globih in naglušnih Slovenije – ZDGNS.* (2023). <https://zveza-gns.si/>.
- Srebotnik, I., Povše, M. (2021). *Izzivi inkluzije pri vseživljenjskem učenju in izobraževanju odraslih s posebnimi potrebami.* Ljubljana: Andragoško društvo Slovenije.
- Svet Evropske unije. (2021). *Resolucija Sveta o novem evropskem programu za izobraževanje odraslih 2021 –2030.* [pdf \(europa.eu\)](#)
- Todd, S. (2003). *Learning From the Other (Levinas, Psychoanalysis, and Ethical Possibilities in Education).* Albany: State University of New York Press (Sunny Series).
- UNESCO. 1994: *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education.* Salamanca: World conference on special needs education: access and quality.
- *Ustava Republike Slovenije.* (2021). Uradni list RS, št. 92/21.
- Vilič Klenovšek, T., Klemenčič, S. (2000). *Model Informiranja in svetovanja v izobraževanju odraslih – model ISIO.* Neobjavljeno gradivo. Andragoški center Slovenije.
- Vilič Klenovšek, T. (2018). *Andragoško svetovalno delo med teorijo, izobraževalno politiko in prakso.* *Andragoška spoznanja*, 24(2), 79–88.

- Vilič Klenovšek, T. (2023). *Vloga svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih za pravičnejšo udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju*. V Mirčeva, J. (ur., 2023). *Trenutki sprememb. Izobraževanje odraslih v času epidemije covid-19*. Str. 237-259. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika – ZUSZJ*. (2002). Uradni list RS, št. 96/02.
- *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*. (2007). Uradni list RS, št. 16/07.
- *Zakon o organiziranju in financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI* . (2007 in 2023). Uradni list RS, št. 16/07 in 71/23.
- *Zakon o osnovni šoli*. (2006 in 2023). Uradni list RS, št. 81/06 in 76/23.
- *Zakon o gimnazijah*. (2007 in 2019). Uradni list RS, št. 1/07 in 46/19.
- *Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*. (2006 in 2019). Uradni list RS, št. 79/06 in 46/19.
- *Zakonu o višjem strokovnem izobraževanju*. (2004). Uradni list RS, št.86/04.
- *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*. (2011 in 2020). Uradni list RS, št. 58/11 in 200/20.
- *Zakonu o izobraževanju odraslih – ZIO-1*. (2018). Uradni list RS, št.6/18.

8. PRILOGE

- **PRILOGA 1:** Vprašalnik o svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih za gluhe in naglušne odrasle
- **PRILOGA 2:** Pregled organizacij na nacionalni ravni, ki skrbijo/delujejo za gluhe in naglušne odrasle
- **PRILOGA 3:** Primer akcijskega načrta ukrepov za izboljšanje vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje in izobraževanje
- **PRILOGA 4:** Primer časovnega načrta izvajanja aktivnosti za izboljšanje vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje in izobraževanje

PRILOGA 1:

Vprašalnik o svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih za gluhe in naglušne odrasle

Vpišite ime vaše izobraževalne organizacije: _____

1. Ali ste v zadnjih 3 letih (2021-2023) v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, vključevali tudi gluhe in naglušne odrasle? (Možen je en odgovor.)
 - a) Da
 - b) Ne

2. Če ste na prvo vprašanje odgovorili z da, vas prosimo, da ocenite, v kakšnem obsegu? (Možen je en odgovor.)
 - a) Do 5 odraslih na leto
 - b) 6 do 10 odraslih na leto
 - c) Več kot 10 odraslih na leto
 - d) Ne morem oceniti

3. Če ste na prvo vprašanje odgovorili z da, vas še prosimo, da opišete, kako je potekalo vključevanje (ali individualno, ali preko društev, ali kako drugače)?

4. Če ste na prvo vprašanje odgovorili z ne, vas prosimo, da opišete, kaj so bili razlogi?

5. Kako bi po vaši presoji lahko povečali vključevanje gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba?

6. Ali bi potrebovali dodatna znanja za vključevanje GN odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba? (Možen je en odgovor.)
 - a) Da
 - b) Ne
 - c) Ne vem

7. Če ste na predhodno vprašanje odgovorili z da, vas prosimo, da po vaši presoji predlagate teme za usposabljanje.

8. Navedite organizacije, ki v vašem okolju v svojo dejavnost vključujejo tudi aktivnosti za gluhe in naglušne odrasle? Prosimo, da pri vsaki dopišite, če ste z njimi sodelovali v preteklih 3 letih.

9. Ali želite na temo vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, še kaj dodati, kar vas nismo vprašali (vaše izkušnje, premisleki, predlogi in drugo)?

Hvala za vaše sodelovanje!

PRILOGA 2:

Pregled organizacij na nacionalni ravni, ki skrbijo/delujejo za gluhe in naglušne odrasle

Ime organizacije in kontaktni podatki	Cilji in vsebina delovanja
<p>Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS)</p> <p>Spletni naslov: https://zveza-gns.si/</p> <p>Kontaktni podatki: Drenikova 24 1000 Ljubljana</p> <p>Tel.: 01-500 15 00 E-pošta: info@zveza-gns.si</p>	<p>ZDGNS je nevladna, strokovna invalidska organizacija, ki si vse od svoje ustanovitve leta 1931 prizadeva za enakopraven družbeni položaj in pravice oseb z okvaro sluha: gluhih, naglušnih in gluhoslepih ter oseb s polževim vsadkom. Je reprezentativna invalidska organizacija z več kot šest tisoč člani, združenih v 13 medobčinskih društev.</p> <p>S strokovnimi predlogi, opozorili in mnenji sodeluje s pristojnimi vladnimi organi in telesi. Kot izvajalka 11 posebnih socialnih programov na državni in lokalni ravni ima status društva v javnem interesu na področju socialnega varstva za osebe z okvaro sluha.</p> <p>Vir: http://zveza-gns.si/o-zvezi/kdo-smo/</p>
<p>Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana - ZGNL</p> <p>Spletni naslov: https://www.zgnl.si/</p> <p>Kontaktni podatki: Vojkova cesta 74 1000 Ljubljana</p> <p>Tel.: 01-580 05 00 E-pošta: info@zgnl.si</p>	<p>Ustanovitelj Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana – ZGNL je Vlada Republike Slovenije. Leta 1900 je bil v Ljubljani na Zaloški cesti odprt zavod za gluhe z uradnim imenom Kranjski ustanovni zavod za gluhoneme, ki je bil na začetku zasebni zavod za vzgojo in izobraževanje gluhih otrok, leta 1905 pa je postal državni zavod. Leta 1937 je bila pri zavodu ustanovljena posebna šola za učence v gospodarstvu, kjer so se gluhi učili obrti. Po odloku Visokega komisariata – oddelka za prosveto je bil leta 1941 v takratni Gluhonemnici ustanovljen 'logopedični oddelek za odpravljanje govornih hib', ki je začel redno delovati leta 1947 in je predhodnik avdiologopedskega oddelka (1987) in kasnejše zdravstvene enote Zavoda (1997). Po drugi svetovni vojni sta bili za zavod pomembni dve pridobitvi: ustanovitev poklicne šole za gluhe leta 1946 in ustanovitev Učnih delavnic za gluho mladino leta 1948, kjer so se usposabljali in zaposlovali gluhi učenci. Leta 1966 se je zavod preselil na Vojkovo cesto, leta 1988 pa je bil prenovljen. Leta 1999 smo kot prva ustanova za mladostnike in osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji pričeli izobraževati odrasle gluhe in naglušne.</p> <p>V zavodu usposablajo gluhe, gluhe s polževim vsadkom (v nadaljevanju PV), naglušne otroke in mladostnike ter otroke in mladostnike z govorno-jezikovnimi motnjami (v nadaljevanju GJM). V programe za otroke z GJM se vključujejo tudi otroci z avtističnimi motnjami avtističnega spektra.</p> <p>Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana ima naslednje organizacijske enote:</p> <ul style="list-style-type: none">- osnovna šola in vrtec,- srednja šola in dom,- zdravstvena enota.

	Svoje delo izvajajo tudi na širšem osrednjem delu Slovenije kot dodatno strokovno pomoč in podporo otrokom, staršem in strokovnjakom v rednih ustanovah.
<p>Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik</p> <p>Spletni naslov: https://www.tolmaci.si/</p> <p>Kontaktne podatki: Prekmurska ulica 6 1000 Ljubljana</p> <p>Tel.: 01 436 47 93 E-pošta: info@tolmaci.si</p>	<p>Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik je organizirano kot nevladna neprofitna organizacija, ki mu je država zaupala izvajanje javnih pooblastil z namenom zagotavljanja pravice do tolmačenja gluhih in gluhoslepim osebam. Združenje uresničuje pravico gluhih in gluhoslepih oseb do uporabe slovenskega znakovnega jezika, ki se uveljavlja z Zakonom o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ). Osnovo za svoje delovanje ima združenje v ZUSZJ.</p> <p>Združenje organizira prostovoljno članstvo tolmačev slovenskega znakovnega jezika z namenom povezovanja poklicne skupine ter strokovnega izpopolnjevanja.</p> <p>Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik je pravna oseba zasebnega prava, katerega ustanoviteljica je <u>Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije</u></p> <p>Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik je redni član Evropskega foruma prevajalcev znakovnega jezika (EFSLI) in Svetovne organizacije tolmačev znakovnega jezika (wasli).</p> <p>Združenje skrbi za strokovno usposobljenost tolmačev slovenskega znakovnega jezika ter s tem zagotavlja tolmačenje gluhih in gluhoslepim osebam slovenski jezik in slišočim osebam slovenski znakovni jezik.</p> <p>Javna pooblastila:</p> <ul style="list-style-type: none"> vodijo listo tolmačev za znakovni jezik predlagajo tarifo za plačilo stroškov tolmača zagotavljajo pokrivanje potreb po tolmačih na ozemlju celotne države sodelujejo v svetu za slovenski znakovni jezik vodijo evidenco opravljenih storitev tolmačenja sprejmejo pravilnik o disciplinski odgovornosti tolmača in rešujejo ugovore v zvezi s kakovostjo izvajanja storitve tolmačenja <p>Naloge po zakonu:</p> <ul style="list-style-type: none"> sodelujejo v strokovnih komisijah pri odločanju o pravici gluhih do tolmača razvijajo slovenski znakovni jezik koordinirajo delo tolmačev opravljajo strokovna, administrativna, tehnična in druga dela za Svet za slovenski znakovni jezik. <p>Naloge, povezane z razvojem storitve tolmačenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pripravljajo in izvajajo tečaje slovenskega znakovnega jezika - pripravljajo in izvajajo pripravljalne programe za pridobitev poklicne kvalifikacije tolmač/tolmačica slovenskega znakovnega jezika - izvajajo postopke certificiranja za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije tolmač/tolmačica slovenskega znakovnega jezika - skrbijo za permanentno izobraževanje tolmačev

	<p>- razvijajo, pripravljajo in izdajajo priročnike in druge nosilce zvoka in slike za učenje slovenskega znakovnega jezika.</p> <p>Vir: https://www.tolmaci.si/ztszj/</p>
<p>Združenje gluhoslepih Slovenije DLAN</p> <p>Spletni naslov: https://www.gluhoslepi.si/sl/</p> <p>Kontaktne podatki: Trebinjska ulica 7 1000 Ljubljana</p> <p>Tel/Fax: (00386)1 54220 03 GSM: 040 558 832 E-pošta: info@gluhoslepi.si zdruzenje.dlan@gmail.com</p>	<p>Združenje gluhoslepih Slovenije DLAN je samostojna in neodvisna, strokovna invalidska organizacija s statusom reprezentativnosti za osebe z gluhoslepoto. Deluje po vsej Sloveniji. Ustanovljeno je bilo z namenom ugotavljanja, zagovarjanja in zadovoljevanja posebnih potreb ter zastopanja interesov oseb z gluhoslepoto. Združenje DLAN je polnopravni član Evropske zveze gluhoslepih (EDbU), Svetovne federacije gluhoslepih (WFDB) ter Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije.</p> <p>Je edina organizacija iz Slovenije, ki predstavlja gluhoslepoto v mednarodnem prostoru. Združenje gluhoslepih Slovenije DLAN je tudi ambasador Deafblind International (DbI).</p> <p>Združenje DLAN izvaja socialnovarstveni program Usposabljanje in socialna rehabilitacija oseb z gluhoslepoto, ki ga je strokovno verificirala Socialna zbornica Slovenije in znotraj katerega deluje Dnevni center za osebe z gluhoslepoto.</p> <p>Ljudje z gluhoslepoto so v združenju dnevno vključeni v različne podporne oblike individualne pomoči in vodene aktivnosti v sofinanciranih programih: Osebna asistenca, Usposabljanje in socialna rehabilitacija, Spremljanje in tolmačenje, Usposabljanje gluhoslepih in prostovoljcev, Zmanjševanje socialne izključenosti, Posebna informativna in založniška dejavnost oseb z gluhoslepoto in njihovih svojcev, Skupina za samopomoč svojcev, Strokovno svetovanje gluhoslepim in zagovorništvo. Posebej se izvajata tudi programa Individualno razvijanje načinov sporazumevanja z gluhoslepimi in Strokovna pomoč ljudem s starostno gluhoslepoto.</p> <p>Vir: http://www.gluhoslepi.si/sl/kdosmo/</p>

PRILOGA 3:

Primer akcijskega načrta ukrepov za izboljšanje vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje in izobraževanje

Ime ukrepa	Opis aktivnosti	Nosilec in sodelujoči	Časovni roki	Opombe
Priprava novega neformalnega programa za GN odrasle	1 Po dogovoru na strateškem svetu bo ... prevzel pripravo program za dvig digitalnih kompetenc za skupino GN odraslih	Nosilec: LU Sodeluje: Regionalno društvo za GN ter Združenje tolmačev	September – december 2024	
Informiranje GN odraslih v našem okolju o možnostih vključevanja v nove programe po razpisu Kompetence	Naredi se pregled, v katere programe bi se lahko vključili GN odrasli z vključitvijo tolmača	Nosilec: LU in partnerji v projektu Kompetence	September – december 2024	
...				

PRILOGA 4:

Primer časovnega načrta izvajanja aktivnosti za izboljšanje vključevanja gluhih in naglušnih odraslih v svetovanje in izobraževanje

Leto	Aktivnost	Nosilec	Časovno obdobje	Opombe
2024	Priprava teme za razpravo na seji strateškega sveta	LU in partnerji	Marec – junij	Glavni koordinator je LU, ki po potrebi vključuje druge partnerje, ki poznajo tematiko
	Tema na seji strateškega sveta	LU in partnerji	Junij	Na sejo strateškega sveta se povabi tudi druge organizacije, ki delajo za GN odrasle
	Priprava akcijskega načrta ukrepov izboljšav	LU in partnerji	Julij - september	Glavni nosilec priprave je LU
	Realizacija ukrepov	LU in partnerji	September – december	Ukrepi se realizirajo v skladu z akcijskim načrtom (kjer je zapisano, kdo je nosilec posameznega ukrepa in časovno obdobje realizacije)
	Objave v lokalnih medijih	LU in partnerji	Junija - december	LU in partnerji se dogovorijo kdo kje in kaj objavi; LU sproti pripravlja pregled objav (tudi z namenom spremljanja odziva na objave)

Leto	Aktivnost	Nosilec	Časovno obdobje	Opombe
2025	Realizacija ukrepov	LU in partnerji	Januar - september	Ukrepi se realizirajo v skladu z akcijskim načrtom (kjer je zapisano, kdo je nosilec posameznega ukrepa in časovno obdobje realizacije)
	Evalvacija rezultatov ukrepov	LU in partnerji	September - oktober	LU je nosilka načrtovanja in izvedbe evalvacije
	Predstavitve rezultatov evalvacije na seji strateškega sveta	LU in partnerji	November - december	LU je nosilka predstavitve rezultatov evalvacije na seji strateškega sveta
	Objave v lokalnih medijih	LU in partnerji	Januar - december	LU in partnerji se dogovorijo kdo kje in kaj objavi; LU sproti pripravlja pregled objav (tudi z namenom spremljanja odziva na objave)
	Načrt aktivnosti v prihodnje	LU in partnerji	December 2025	LU in partnerji se dogovorijo za konkretne aktivnosti v letu 2026